

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**Київський національний лінгвістичний університет****Кафедра східної і слов'янської філології**

Кваліфікаційна робота магістра з

арабської філології

на тему:

**Професійна лексика арабомовних засобів масової інформації: Прагматика,
семантика, структура**

Студента групи Мар 55-23

факультету східної і слов'янської філології

денної форми навчання

Освітньої програми

Східна філологія: Арабська мова і література,

переклад, методика навчання

Спеціальності 035 Філологія

Спеціалізації 035.060 Східні мови та

літератури (переклад включно),

перша – арабська

Осадчого Владислава Євгеновича

Науковий керівник:

д. філол. наук, проф. Рибалкін В.С.

Допущений до захисту

«___» _____ 2024 року

Завідувач кафедри

*(підпис)**(ПІБ)*

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2024

	2
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ	12
1.1. Семіотичний аналіз лексики ЗМІ: семантичні, синтаксичні та прагматичні компоненти	12
1.1.1. Лексична структура в ЗМІ	15
1.1.2. Синтаксична структура в ЗМІ	16
1.1.3. Текстуальна структура в ЗМІ	17
1.1.4. Модальність у мас-медіа: об'єктивність, суб'єктивність та ідеологія	22
1.2. Технічні аспекти написання новинного тексту	24
1.2.1. Особливості формату новинних текстів	25
1.2.2. Контекст та фон	26
1.2.3. Лід-абзац як ключовий елемент новинного дискурсу	27
1.2.4. Текстоутворювальні компоненти новин: посилання на джерело інформації, цитування	30
1.3. Методологічні засади та інструментарій дослідження	32
1.4. Арабська літературна мова в арабомовних ЗМІ	35
ВИСНОВКИ ДО 1 РОЗДІЛУ	38
РОЗДІЛ 2 Аналіз структурних та семантичних змін в арабомовному медіадискурсі	40
2.1. Внесок арабомовних ЗМІ у трансформацію мови	40
2.2. Перифрастичні форми	44
2.3. Страдальні конструкції	47
2.4. Конструкція «قام ب» + віддієслівний іменник	48
2.5. Тенденція до номіналізації	50
2.6. Морфосемантичні зміни	53
ВИСНОВКИ ДО 2 РОЗДІЛУ	58
РОЗДІЛ 3 Прагматика та структурні особливості: Порядок слів, синонімія і модальність в арабомовних ЗМІ	59
3.1. Порядок слів, граматичний час і тип тексту	59
3.2. Синонімія часток «و» та «ف»	63
3.3. Модальність та її роль у структурі та семантиці	67
ВИСНОВКИ ДО 3 РОЗДІЛУ	77
ВИСНОВКИ	79
АНОТАЦІЯ АРАБСЬКОЮ МОВОЮ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	84
ДОДАТОК А	88

ВСТУП

Вивчення мови ЗМІ виправдане з огляду на те, що медіатексти, які являють собою тексти масової комунікації, на сьогоднішній день є однією з найпоширеніших форм мовної взаємодії. Аналіз ролі, функцій та еволюції мови в засобах масової інформації дає змогу зробити висновок, що мова медіа не лише відображає суспільні зміни, але й активно впливає на їхній розвиток. Мовні засоби, які використовуються в мас-медіа, піддаються постійній еволюції в залежності від соціальних, політичних та культурних умов, а також технологічного прогресу. Це особливо стосується професійної лексики, яка застосовується у висвітленні різних тем, таких як політика, економіка, культура, міжнародні відносини та інші аспекти громадського життя.

У випадку арабомовних ЗМІ, прагматичні й семантичні особливості їхньої мови є особливо важливими з огляду на те, що вони відіграють роль у формуванні громадської думки та впливі на політичну і соціальну динаміку регіону. Лексика арабських медіа має свої особливості, що проявляються в різноманітних мовних засобах, таких як політична риторика, професійна термінологія і метафоричні вирази. Ці елементи створюють специфічну мовну структуру, яка сприяє як передачі інформації, так і маніпуляції громадською думкою.

Прагматика лексики в арабських ЗМІ включає врахування контексту, інтенції комунікаторів та способів використання мовних ресурсів для досягнення конкретних комунікативних цілей. Це може проявлятися через певний вибір слів, фраз або цілих висловлювань, спрямованих на формування бажаного ставлення аудиторії. Семантичний аналіз, у свою чергу, зосереджується на значенні, яке закладено в цих мовних формах, виявляючи їхній зв'язок із політичними, економічними та соціальними реаліями.

За останні десятиліття засоби масової інформації на Близькому Сході зазнали кількісної та якісної модернізації у зв'язку зі зміною політичних режимів, глибоким

втягненням арабських країн у глобальну систему міжнародних відносин, технологічною та інформаційною революцією. Ці зміни, своєю чергою, вплинули на мову ЗМІ.

Мова в ЗМІ використовується для вираження накопичених знань, представляючи їх у спеціальній знаковій формі. Медіатекст складається з кодів і знаків. Вважається, що код – це «все, що використовується для створення повідомлень у соціально значущий спосіб» (Danesi, 2010, с. 138). Декодування знаків та кодів медіатекстів знаходиться у сфері знань та сприйняття аудиторії. У дослідженнях комунікації вивчення мови медіа є ключовим для розуміння повідомлень, які конструюють медіа. Галузь семіотики, культурного аналізу та досліджень комунікації загалом уже давно зосереджується на мові, в якій ці повідомлення оформлені, як на ключі до виявлення основних структур значень, часто з метою пошуку упереджень та стереотипів. Такий підхід виграє від ретельного застосування лінгвістичного аналізу. (Bell, 1991, с. 7).

Розвиток електронних медіа сприяв виникненню нової галузі наукових знань – медіалінгвістики, яка вивчає функціонування мови медіа (Добросклянская, 2008, с. 22). Професор А. Белл, який особливо відомий своїми інноваційними дослідженнями мови та дискурсу медіа, виокремив такі питання, відповідаючи на питання, чому слід вивчати мову медіа:

- доступність медіа як джерела даних для вивчення певної мовної особливості.
- інтерес до того, як медіа використовують деякі мовні особливості, які також зустрічаються у звичайному мовленні.
- інтерес до того, що мова медіа відображає суспільство в цілому та культури в загальному.
- інтерес до того, як мова медіа впливає на ставлення та думки в суспільстві через те, як вона подає/ представляє людей і проблеми.

- доступність: мову медіа легше досліджувати, ніж розмову.
- мова медіа надає уявлення як про медіа, так і про мову (Bell, 1991, с. 2).

Усі зазначені питання є надзвичайно важливими, коли йдеться про дослідження мови медіа загалом та арабських медіа зокрема. Однак на практиці ми бачимо, що медіалінгвістика вивчає, як створювати медіатексти (писемні чи усні), а не перевіряє реальні мовні особливості. Це пов'язано з тим, що основні праці з медіалінгвістики та основні видання з подібною тематикою переважно зосереджені на факультетах журналістики (а не лінгвістики чи філології) і написані фахівцями саме цієї галузі. Огляд наявної літератури підтверджує, що на практиці медіалінгвістика головним чином займається вивченням особливостей основних типів медіатекстів – новин та різних аспектів медіадискурсу в контексті міжкультурної комунікації, проблем відображення ідеології в пресі, розглядає використання мови як інтерфейс між когнітивним і соціальним процесами тощо (Добросклонская, 2008, van Dijk, 1998). Між тим, для лінгвістів медіатекст є джерелом для аналізу самої мови та її розвитку. Це, своєю чергою, передбачає різницю в цілях і завданнях різних видів досліджень та методологіях, що використовуються.

Питання, що стосуються мови засобів масової інформації, широко розглядалися в наукових працях як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників. У зарубіжній медіалінгвістиці важливий внесок зробили такі дослідники, як Тун ван Дейк у своїй праці «News as Discourse», де він акцентує увагу на тому, як новини структуровані та як дискурсивні практики формують суспільні уявлення про події. Алан Белл у книзі «The Language of News Media» розглядає мову новин як продукт соціальної взаємодії, зокрема наголошуючи на впливі аудиторії та контексту на зміст повідомлень. Мартін Монтгомері в роботі «The Media» також аналізує зв'язок між мовними практиками та соціальними процесами, наголошуючи на ролі медіа в сучасному суспільстві. Норман Фейєрклаф у своїй праці «Media Discourse» акцентує увагу на критичному аналізі дискурсу, вивчаючи, як медіа відображають і водночас формують соціальні та політичні реалії. Данут Ріа в книзі «The Language

of Newspapers» досліджує структурні та функціональні особливості мови газет, відзначаючи специфіку газетного дискурсу.

Що стосується вітчизняних дослідників, значний внесок у розвиток медіалінгвістики зробила Київська лінгвістична школа. Наукові роботи таких авторів, як Л.І. Шевченко, О.А. Стишов, Л.О. Кудрявцева, Д.В. Дергач, Д.Ю. Сизонов та інші, охоплюють широкий спектр питань, пов'язаних із мовною специфікою медіадискурсу. Вони досліджують такі аспекти, як прагматика медіатекстів, вплив мовних засобів на масову свідомість, семантичні та стилістичні особливості лексики засобів масової інформації, а також механізми мовної маніпуляції.

Зокрема, Л.І. Шевченко зосереджується на функціональному аналізі мовленнєвих актів у медіадискурсі, досліджуючи, як певні мовні засоби використовуються для досягнення комунікативних цілей. О.А. Стишов і Л.О. Кудрявцева акцентують увагу на механізмах мовної маніпуляції в медіатекстах, аналізуючи, як вибір слів і структура висловлювань впливають на громадську думку. Д.В. Дергач і Д.Ю. Сизонов досліджують специфіку використання професійної лексики в медіадискурсі, зокрема термінології, що стосується політичних та економічних подій.

Окрім вищезазначених праць, всеосяжний аналіз взаємодії арабської мови та медіа представлений у книзі «Арабська мова та медіа», під редакцією Р. Бассіуні. Провідні науковці досліджують різні аспекти мови арабських медіа (зміна кодів, мовні варіації, орфографія та конструкції ідентичності). У роботі розглядається, наскільки арабська мова, що використовується в медіа, відображає соціальні та мовні реалії арабомовних аудиторій.

Актуальність даної кваліфікаційної роботи зумовлена необхідністю поглибленого лінгвістичного аналізу професійної лексики арабомовних засобів масової інформації, що відображає сучасні мовні та комунікативні тенденції в умовах глобалізаційних процесів. Зважаючи на зростаючу роль медіа у формуванні

інформаційного простору та суспільної думки, дослідження мовних засобів, які застосовуються для побудови медіатекстів, є вкрай важливим. Арабомовні ЗМІ мають значний вплив як на внутрішньорегіональному, так і на міжнародному рівні, тому лексико-граматичний аналіз їхньої мови дозволяє виявити особливості її функціонування, прагматичний потенціал та здатність впливати на суспільні процеси.

Мета роботи. Проаналізувати структуру, семантику та прагматику лексики арабських ЗМІ.

Об'єктом дослідження виступає лексика та структура ЗМІ арабської мови, їх характеристика та особливості.

Предметом дослідження є структура, семантика та прагматика лексики арабських ЗМІ.

Об'єкт, предмет та мета дослідження обумовили такі **завдання роботи:**

- розглянути комплексний підхід до аналізу мовних знаків, що включає семантичний, синтаксичний і прагматичний рівні як взаємопов'язані елементи у структурі комунікації.

- обґрунтувати теоретичні засади арабської літературної мови, що використовується у текстах ЗМІ, зокрема газетних видань (в тому числі електронні видання).

- виявити та проаналізувати мовні трансформації, що відбуваються у структурі арабської літературної мови під впливом медіадискурсу, зокрема дослідити перифрастичні форми, страдальні конструкції та інші граматичні явища, характерні для газетної мови.

- дослідити специфіку номіналізації у медійному дискурсі арабської мови, а також її вплив на структурні особливості текстів ЗМІ.

- оцінити функціональні особливості морфосемантичних змін у мові арабської преси, що виникають у процесі адаптації до нових соціальних, культурних та політичних умов, зокрема під впливом глобалізаційних процесів.

- дослідити вплив номіналізації та порядку слів на стилістичне та жанрове маркування текстів арабомовних ЗМІ, зокрема у заголовках і основних текстах, що відображає специфіку журналістських жанрів.

- визначити структурні особливості медіамови, що проявляються через частки «و» та «ف», як засоби урізноманітнення вираження, також їхній внесок у створення когерентності тексту та підтримання логічного зв'язку між частинами повідомлення.

- проаналізувати роль модальності у текстах арабських ЗМІ, зокрема її функцію в передачі суб'єктивної оцінки та емоційної тональності повідомлень, а також її вплив на комунікативний успіх тексту.

Наукова новизна даної кваліфікаційної роботи полягає у проведенні детального аналізу професійної лексики арабських ЗМІ з урахуванням прагматичних, семантичних та граматичних аспектів. Особливу увагу приділено перифрастичним формам, страдальним конструкціям, процесам номіналізації та морфосемантичним змінам, що характерні для арабських медіатекстів. У роботі досліджено вплив порядку слів, граматичного часу та типу тексту на їх комунікативну ефективність і семантичне навантаження. Крім того, розглянуто роль модальності в структурі та семантиці тексту, що допомагає глибше зрозуміти особливості функціонування мови ЗМІ у специфічному соціокультурному контексті арабського світу. Цей аналіз сприяє кращому розумінню механізмів мовного впливу на аудиторію та використання лінгвістичних стратегій у медіадискурсі.

Матеріал дослідження охоплює лексичні одиниці арабською мовою, які було ретельно відібрано методом суцільної вибірки з текстів друкованих і електронних видань низки регіональних та міжнародних медіа: саудівської газети

«الجزيرة», йорданського інформаційного агентства «وكالة عمون الاخبارية», лондонського видання «القدس العربي», а також інтернет-служба новин Ер-Ріяду «العربية». Крім того, для аналізу семантичних і прагматичних особливостей лексичних одиниць було використано англо-арабський словник «The Dictionary English - Arabic» (Said, 2004). Загальний обсяг дослідженого матеріалу складається зі 130 лексичних одиниць, що представляють професійну лексику арабського медіадискурсу, а також 55 синтаксичних конструкцій, які відображають граматичні та структурні особливості мови арабомовних ЗМІ. Це забезпечило ґрунтовний аналіз формальних засобів вираження змісту, лексико-семантичної варіативності та прагматичних стратегій впливу на аудиторію.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань у дослідженні застосовано комплексну методику, що включає різноманітні методи, адаптовані до специфіки аналізу лексики арабських ЗМІ. По-перше, використано метод суцільної вибірки для відбору репрезентативного матеріалу з текстів медійних джерел, що забезпечує надійність та валідність отриманих даних. Загальнонаукові методи, такі як узагальнення, абстрагування, класифікація, індукція та дедукція, застосовувалися для формулювання теоретичних висновків та побудови концептуальної основи дослідження. Емпіричні методи, зокрема порівняння та вимірювання, слугували для оцінки стану вивченості арабської медійної лексики, що дало змогу виявити її функціональні, стилістичні та прагматичні ознаки. Методи семантичного і комунікативно-прагматичного аналізів дозволили детально класифікувати лексичні одиниці, виявити їх специфічні характеристики та встановити їхній прагматичний потенціал у медійному контексті. Це дозволило дослідити, як мовні засоби функціонують у різних комунікативних ситуаціях і які концепти вони передають. Структурний метод використовувався для виявлення основних структурних засобів, типів і моделей нових лексичних одиниць, що дозволило дослідити формальні аспекти лексико-граматичних змін у медійному дискурсі арабських газет. Комунікативно-прагматичний метод, спрямований на вивчення особливостей вживання мови в залежності від ситуації спілкування, дав

можливість проаналізувати прагматичні стратегії, які використовуються у текстах ЗМІ для впливу на аудиторію, зокрема на формування громадської думки.

Теоретичне значення кваліфікаційної роботи полягає в її внеску у вивчення лексико-граматичних та семантичних аспектів арабської мови в контексті засобів масової інформації. Дослідження спирається на основні положення сучасної лінгвістичної теорії, зокрема теорії дискурсу та прагматики, які дозволяють розглянути специфіку функціонування арабської літературної мови в медіапросторі. Робота розвиває ідеї медіалінгвістики, поглиблюючи розуміння того, як медійний контекст впливає на мовні форми та структури, а також на способи передачі змісту.

Практичне значення полягає в можливості застосування отриманих результатів у різних галузях, пов'язаних із медіалінгвістикою та комунікаціями. Насамперед, робота може слугувати основою для вдосконалення медіааналітичних інструментів, які дозволять проводити більш точний та детальний аналіз лексичних і граматичних особливостей арабських ЗМІ. Це сприятиме кращому розумінню комунікативних стратегій, що використовуються у медіадискурсі, та їх впливу на аудиторію. Здобуті дані також можуть бути корисними для журналістів, медіааналітиків та редакторів, які працюють з арабськомовним контентом, оскільки вони дають змогу оптимізувати мовні засоби для ефективнішої передачі інформації, враховуючи специфіку арабської медійної лексики. Особливу цінність робота має для розробки рекомендацій з підвищення якості текстів у медіасередовищі, зокрема у питаннях структури, прагматики та модальності. Крім того, результати дослідження можуть бути використані в аналітичних і політичних дослідженнях, що стосуються ролі медіа у формуванні громадської думки та соціальної поведінки в арабських країнах. Дослідження впливу мовних засобів на аудиторію відкриває можливості для подальших практичних застосувань у сфері міжкультурної комунікації та «public relations», особливо в умовах зростаючої глобалізації та трансформації інформаційного простору.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи проводилася на Міжнародній науково-практичній відеоконференції «Ad orbem per linguas. До світу через мови» (КНЛУ, 23-24 травня 2024 р.). Тема доповіді: «Вплив арабських ЗМІ на еволюцію слів у сучасній арабській мові». Тези доповіді опубліковано у збірнику матеріалів відеоконференції (с. 234-236).

Структура роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, кожен з яких містить підрозділи та висновки до кожного з них. Окрім того, у роботі представлено висновки до всієї роботи, анотацію арабською мовою, а також список використаних джерел, що включає 51 позицію. Додатково до основного тексту наводиться один додаток. Загальний обсяг роботи становить 90 сторінок, з яких 80 сторінок тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Семіотичний аналіз лексики ЗМІ: семантичні, синтаксичні та прагматичні компоненти

Семіотика, як наукова дисципліна, яка вивчає знакові системи, формувалася через структурний аналіз різних аспектів знаків та їх функцій. Відповідно до концепції, розробленої Ч. Моррісом (Morris, 1971) та Ч. Пірсом (Маменко, 2020), вона охоплює три основні компоненти: семантику, синтактику та прагматику. Ці три частини семіотики дозволяють комплексно аналізувати знакові системи, розглядаючи їх структуру, значення і функціональне використання в комунікації.

Семантика є ключовою ланкою цього триєдиного підходу і спрямована на дослідження значень мовних одиниць, таких як слова та фрази. Вона відповідає на фундаментальне питання: «Що означає те чи інше поняття або висловлювання?». Основним об'єктом аналізу в семантиці виступає знак або фрагмент тексту, який не лише виконує роль репрезентатора предмету, але й несе в собі певну інформацію про нього. Семантика, як розділ семіотики, фокусується на вивченні взаємовідносин між знаками та позначуваним, тобто на співвідношенні між знаками та їхніми інтерпретаціями, незалежно від того, хто є інтерпретатором цих знаків. Вона має справу з денотатами, значеннями та іменами знаків, вивчаючи їх зв'язок із позначуваними об'єктами.

У межах семантики знакових систем виокремлюються такі важливі поняття, як денотат та десигнат. Денотат, як правило, визначається як конкретний предмет або об'єкт, який позначає певний знак у певній контекстуальній ситуації. Десигнат же відображає концептуальну інформацію, яку знак передає про позначуваний об'єкт, тобто його зміст або смисл. Тобто, слово в мові не тільки позначає предмет, а й характеризує цей предмет за допомогою певних його властивостей чи функцій.

Значущим досягненням сучасної семантики є виявлення того, що вона є принципово незвідною до синтаксису. Це означає, що структура знака та його граматичне оформлення не можуть повністю пояснити його семантичний зміст, оскільки значення знака значною мірою залежить від позамовних факторів, таких як контекст, знання інтерпретатора та його інтенції.

Синтактика, як одна з основних складових семіотики, фокусується на вивченні структурних властивостей знакових систем з точки зору їхньої синтаксичної організації. Вона розглядає правила поєднання мовних елементів у певні структури, зосереджуючи увагу на синтаксичних зв'язках між елементами, безвідносно до їх семантичного навантаження. Це дозволяє аналізувати комбінації знаків у межах окремих мовних конструкцій та виявляти закономірності їх взаємодії, незалежно від їх значень або прагматичних функцій.

У межах простих речень синтаксичні зв'язки будуються на основі ланцюжків підпорядкованих або співвіднесених слів, що утворюють семантично завершені структури. Складні речення можуть формуватися за допомогою поєднання різних синтаксичних механізмів, таких як підпорядкування або координація, що визначають тип синтаксичних відносин між окремими частинами речення. Зокрема, складносурядні речення базуються на координації, тоді як складнопідрядні – на підпорядкуванні, що підкреслює складність та багатогранність синтаксичної організації. Підпорядкування у синтаксичних структурах може мати різний ступінь складності, від однорідного, коли всі частини мають рівну вагу, до неоднорідного, коли окремі частини речення визначають основний елемент по-різному, утворюючи складні синтаксичні конструкції.

Прагматика, як завершальний компонент семіотичного аналізу, зосереджує свою увагу на зв'язку між знаками та їх інтерпретаторами, акцентуючи увагу на процесі використання знакових систем у комунікативному контексті. Вона вивчає, як знаки сприймаються, оцінюються та інтерпретуються реципієнтами залежно від їхнього комунікативного досвіду, соціального контексту та психологічних факторів. Це ставить прагматику в площину аналізу відносин між знаком і його

користувачем, тобто прагматика розглядає, яким чином знак функціонує у взаємодії з людиною як комунікантом або реципієнтом. Саме тому прагматика інтегрує у своє дослідження елементи психології, соціальної психології та психолінгвістики, оскільки для комплексного розуміння знака важливо враховувати не тільки його семантичну природу, але й те, як він інтерпретується у реальних комунікативних ситуаціях.

Важливим аспектом прагматики є дослідження ціннісної, корисної та зрозумілої природи знаків. Вона аналізує, яким чином знаки забезпечують інформаційну взаємодію між відправником та одержувачем повідомлення, які саме семантичні компоненти є релевантними для інтерпретатора та якою мірою інформація, що передається знаком, є зрозумілою та доступною для реципієнта. Крім того, прагматика включає оцінку інформації, що міститься у текстах, з огляду на її релевантність і важливість для конкретного адресата. Це робить прагматику одним із найширших аспектів семіотичного аналізу, оскільки вона охоплює не тільки структуру знаків (синтактику) та їх значення (семантику), але й питання комунікативної ефективності та значущості знакових систем у реальних умовах використання.

Таким чином, у межах семіотичного підходу до мовленнєвої діяльності мовний знак розглядається як багатоаспектна одиниця комунікації, що функціонує на трьох рівнях: семантичному, синтаксичному та прагматичному. Кожен з цих рівнів виконує окрему роль у процесі передавання інформації та взаємодії між учасниками комунікації, що дозволяє більш комплексно осмислити функції мови як засобу комунікації.

Отже, семіотика комунікації у своєму повному спектрі охоплює три аспекти мовного знака: семантичний (значення), синтаксичний (структура) та прагматичний (інтерпретація та ефективність). Семантичний аспект дозволяє розкрити зміст знаків і їхнє відношення до позначуваних об'єктів, синтаксичний аналізує правила їхнього поєднання, а прагматика визначає, яким чином ці знаки використовуються в комунікативному процесі, з огляду на їхню корисність і

ефективність. Тільки комплексний аналіз усіх трьох складових забезпечує повне розуміння мовної комунікації та її впливу на учасників мовленнєвої взаємодії.

1.1.1. Лексична структура в ЗМІ

Мова є системою, що поєднує окремі мовні одиниці в значущі структури, які представляють конкретні деталі світу. Ці деталі, їх сприйняття користувачами мови та вимоги до комунікації змінюються з часом, що зумовлює виникнення нових слів. Новоутворення, які відповідають потребам суспільства, поступово закріплюються та широко використовуються в мовній спільноті. В контексті ЗМІ, відбір і створення слів підпорядковані професійним вимогам: короткі слова для заголовків, виразні неологізми для нових понять або загальноновживані лексеми для широкого розуміння аудиторією (Perrin, 2013).

Одним із теоретичних питань, що цікавить лінгвістів на межі словотвірної структури та мовного використання в журналістиці, є процес утворення, поширення, зміни та зникнення нових слів. Арабомовні ЗМІ є особливо цікавими у цьому контексті з кількох причин: по-перше, вони активно створюють нові слова для задоволення своїх комунікативних потреб; по-друге, їхня аудиторія охоплює широкий спектр мовців, що сприяє поширенню нових лексем; по-третє, медіапродукти надають зручний доступ до мови у її актуальному вживанні.

З точки зору практики, перед мовознавцями постає питання про те, які типи лексичних одиниць найбільше підходять для виконання медіазавдань. Медіалінгвістика застосовує інструменти морфології для аналізу тих мовних засобів, які журналісти використовують для вираження своєї позиції, стисло розповісти про нові явища та уникнення постійної потреби творчого підходу. До таких засобів можуть належати як ідіоми, так і неологізми, що відображають тенденції в мовних змінах (Perrin, 2011).

Таким чином, лексична структура в арабських ЗМІ є гнучкою системою, яка адаптується до потреб часу та специфіки медійного дискурсу, сприяючи розвитку мови та її використанню в широких суспільних контекстах.

1.1.2. Синтаксична структура в ЗМІ

У контексті значення мовні знаки формують мережі взаємозв'язків та ієрархії, однак як усна, так і письмова мова передаються лінійно, де один знак слідує за іншим. Синтаксично мовні одиниці, що позначають дію та діячів, поєднуються в пропозиційні структури, які представлені лінійно у вигляді речень. У журналістському мовленні ці пропозиції формуються стиснено та адаптовано до специфіки матеріалу і цільової аудиторії (Perrin, 2013).

Теоретично важливим питанням для лінгвістів на стику синтаксичного рівня і використання мови в журналістиці є дослідження речень – як вони внутрішньо пов'язані та яким чином взаємодіють одне з одним. Структури речень змінюються з часом, але навіть у певний історичний період вони можуть використовуватися з різною метою та для виконання різних завдань.

З практичної точки зору, виникає питання, як будувати речення та їх ланцюги так, щоб адресати могли швидко сприймати ключові повідомлення. Медіалінгвістика використовує інструменти синтаксису для аналізу мовних засобів, через які медійні фахівці формують синтаксичні структури, що відповідають поставленим завданням. До таких завдань можна віднести стиснення та порціонування інформації, що є ключовим елементом журналістського дискурсу (Cotter, 2010).

Фокусуючись на процесі створення новин, медіалінгвістика досліджує синтаксис не тільки у його маніфестованих формах, а й як процес пошуку відповідних синтаксичних структур. Це дозволяє краще зрозуміти, яким чином

журналісти формують ефективні синтаксичні засоби комунікації, що відповідають конкретним цілям та завданням.

1.1.3. Текстуальна структура в ЗМІ

Лінгвістичні комплекси утворюють значущі одиниці, якими є тексти, що розглядають певні теми та втілюють конкретні комунікативні наміри. Для постійно повторюваних тем та комунікативних ситуацій у ЗМІ розвиваються текстові моделі, які стають основою для створення матеріалів. У журналістській комунікації ці моделі часто використовуються, хоча часом ігноруються внаслідок розвитку медіа і технологій.

Теоретично важливим питанням для лінгвістів на стику текстового рівня і практичного використання мови в журналістиці є визначення того, що робить текст текстом і які моделі або жанри розвиваються в умовах швидкої, технологічно обумовленої медіа-продукції. Важливим аспектом також є дослідження того, як за допомогою текстових моделей спростити процес створення тексту, залишаючись при цьому унікальними для аудиторії (Доброслконская, 2008).

Медіалінгвістика використовує інструменти текстової лінгвістики для аналізу мовних засобів, за допомогою яких медійні фахівці використовують і виходять за рамки традиційних моделей, щоб стратегічно варіювати жанри текстів. Наприклад, дослідження Белла (Bell, 1991) та Ван Дейка (van Dijk, 1998) показують, що журналісти постійно експериментують з жанрами, прагнучи залучити ширшу аудиторію.

Фокусуючись на процесі написання новин, медіалінгвістика розглядає тексти та жанри не лише в їхніх маніфестованих формах, але і як процес розвитку відповідних текстових структур. Цей процес включає розробку як остаточної структури тексту, так і його проміжних версій у процесі написання, що дозволяє забезпечити відповідність тексту як жанровим, так і комунікативним вимогам.

Серед текстів, що щоденно виробляються та поширюються засобами масової інформації, чітко окреслюються окремі функціонально-жанрові типи, які характеризуються стабільними ознаками на різних рівнях: формальному, змістовому та лінгвістичному. Ці ознаки є невід'ємною частиною таких жанрів, як новини, аналітичні інформаційні матеріали та публіцистичні статті. Зокрема, новинні тексти найбільш повно реалізують одну з ключових функцій масової комунікації – інформативну, що також відповідає одній із основних функцій мови – повідомлення.

На рівні семантики новинні тексти демонструють стабільну макро- та мікроструктуру, яка природним чином відображає тематичну організацію інформаційного потоку. Ці тексти побудовані на основі стійкого набору тем чи топіків, що регулярно висвітлюються в медіа і утворюють когнітивну основу масової інформації. До таких тем належать, зокрема, політика, економіка, бізнес, освіта та культура. Важливим аспектом семантичної макроструктури є традиційний поділ новин на «події в країні» (вітчизняні новини) та «події з-за кордону» (міжнародні новини), реалізація яких в різних національних медіа відображає культурно-специфічне сприйняття світу (Добросклонская, 2008).

На лінгвістичному рівні новинні тексти характеризуються стійкими лінгвостилістичними ознаками. Зокрема, у синтагматичному аспекті спостерігається переважання певних структурних типів словосполучень, важливу роль відіграє лексичний спосіб зв'язку, а також присутність значної кількості клішованих та тематично пов'язаних словосполучень. Крім того, важливим елементом є використання текстоутворюючих елементів, таких як зв'язкові фрази, посилання на джерела інформації та фрази для введення цитат. Як зазначає Добросклонська, новинні тексти часто містять кліше та сталі формули, які сприяють забезпеченню когерентності та текстової цілісності (Добросклонская, 2008).

Такий підхід до структурування новинних текстів не лише відображає систематизацію інформаційних потоків, але й сприяє кращому засвоєнню

інформації аудиторією, що є важливим аспектом ефективної комунікації в сучасних засобах масової інформації.

У наукових дослідженнях медіатекстів часто застосовується термін «новинна цінність» (news value), що відображає значимість подій для їх висвітлення в засобах масової інформації. Щодня у світі відбувається безліч подій, проте лише частина з них потрапляє на шпальти газет або у випуски новин. Новинні тексти відбираються на основі їхньої цінності, яка визначає, чи заслуговує подія на увагу аудиторії. Поняття «новинної цінності» стало ключовим у теорії масової комунікації, оскільки воно впливає на відбір і представлення інформації. Колін Коттер зазначає, що ці новинні цінності – це своєрідний перелік абстрактних уявлень або «якостей, які роблять новину вартісною для висвітлення» (Cotter, 2010, с. 67). Таким чином, журналіст, при створенні та концептуалізації історії, постійно приймає рішення щодо того, що саме читачі бажають або мають дізнатися (Cotter, 2010, с. 73). Цей вибір є важливим етапом формування новинного нарративу і відображає професійні стандарти журналістики.

Більшість дослідників вважають, що новинна цінність формується під впливом низки критеріїв, серед яких новизна події, її актуальність, просторово-психологічна близькість до аудиторії, соціальна значимість, можливі наслідки для масової аудиторії, а також елементи людського інтересу та конфліктності. Ці фактори обумовлюють, наскільки важливою і цікавою буде інформація для сприйняття масової аудиторії. Наприклад, конфлікти часто привертають більше уваги через їх емоційний вплив на читачів.

Найбільш систематизоване визначення «новинної цінності» було запропоноване в праці Мартіна Монтгомері «Language, Media and Culture: The Key Concepts», де автор виділяє такі основні критерії оцінки новинного матеріалу: актуальність, важливість, людський інтерес, близькість до аудиторії та можливі соціальні наслідки (Montgomery, 2019). Таким чином, новинна цінність визначається як сукупність характеристик, що роблять подію важливою для громадськості й водночас привабливою для мас-медіа.

Актуальність і новизна є фундаментальними факторами. Для масової аудиторії важливо отримувати свіжу інформацію про події, що щойно відбулися, а не про ті, що сталися вчора. Інформація, що втрачає свою новизну, швидко перестає викликати інтерес і не відповідає потребам швидкого споживання новин у сучасному медіапросторі.

Значимість і масштаб подій також є важливими. Події, в яких беруть участь відомі особистості, політичні лідери чи громадські діячі, привертають більше уваги, ніж ті, де задіяні маловідомі люди. Це пояснюється тим, що соціальний статус учасників події підвищує її важливість для громадськості. Крім того, масштаб події має вагоме значення: чим більші наслідки, тим більше шансів, що подія потрапить до новинної стрічки. Наприклад, великі катастрофи з численними жертвами завжди привертають більше уваги, ніж локальні інциденти.

Наслідки для аудиторії є одним з найбільш значущих критеріїв новинної цінності. Люди природно схильні цікавитися подіями, які можуть безпосередньо вплинути на їхнє життя. Економічні кризи, інфляція, підвищення податків, природні катаклізми – все це становить постійний інтерес для масової аудиторії через їх потенційний вплив на повсякденну діяльність.

Просторова близькість є фактором, який визначає, наскільки подія цікава для аудиторії залежно від того, де вона відбувається. Події, що відбуваються в рідній країні, регіоні чи місті, мають вищу новинну цінність порівняно з тими, що трапляються за кордоном.

Конфліктність або негативний характер інформації також відіграє важливу роль у визначенні новинної цінності. Як зазначає Монтгомері, погані новини завжди привертають більше уваги, ніж позитивні повідомлення. Це обумовлено психологічними особливостями сприйняття: новини про катастрофи, теракти, природні катаклізми або конфлікти викликають сильні емоційні реакції, що сприяє їх більшій популярності серед аудиторії (Montgomery, 2019).

Новинна цінність визначає не лише, що саме і кого варто висвітлювати, але й те, як це має бути зроблено (Cotter, 2010, с. 74). Однак новинні цінності – це більше, ніж просто список якостей, які визначають, що є новиною. Знання цих цінностей дозволяє зрозуміти, як журналіст інтерпретує подію та приймає рішення щодо її висвітлення. Ці цінності не лише організовують текст, але й закріплюють певну ідеологію щодо того, що вважається новиною (Cotter, 2010, с. 67). Вони безпосередньо впливають на журналістську практику, створюючи межі для прийняття рішень і формуючи загальну структуру новини.

Класифікація новинних повідомлень за змістом базується на двох дихотомічних категоріях: «жорсткі новини» (hard news) та «м'які новини» (soft news), а також «вітчизняні новини» та «міжнародні новини» (local news – foreign news). Крім того, виділяються стійкі тематичні блоки, такі як політика, бізнес, освіта, культура тощо.

Категорія hard news протиставляється категорії soft news за своїм характером та функцією. Новини типу hard news мають фактичну основу та відповідають на п'ять класичних запитань: хто, що, коли, де та чому (Cotter, 2010, с. 124). Вони фокусуються на подіях, які мають негайний суспільний інтерес і значимість. З іншого боку, новини типу soft news звертаються до людських емоцій, вони створені для того, щоб викликати співчуття, подив або захоплення. Це новини, що орієнтовані на фактор людського інтересу та акцентують увагу на історіях, які зворушують або мають соціальне значення.

У журналістиці повідомлення типу hard news зазвичай складають основу інформаційного матеріалу, надаючи фактичну інформацію про події, що мають великий суспільний резонанс. Тип soft news, у свою чергу, доповнюють основний інформаційний потік, додаючи емоційні або соціально значущі елементи, що звертаються до загальнолюдських цінностей і викликають емоційний відгук аудиторії (Добросклонская, 2008).

Категорія «вітчизняні новини» і «міжнародні новини» (local news – foreign news) диференціює події залежно від їх географічної належності. Вітчизняні новини охоплюють події в межах країни або регіону, тоді як міжнародні новини висвітлюють події за кордоном. Важливо відзначити, що спосіб реалізації цієї категорії в національних медіа є культурно специфічним, адже він відображає особливості національної картини світу та пріоритетів, які формують суспільний дискурс. Цікаво зазначити, що новинна цінність «близькості» часто перевершує новинну цінність важливості (Cotter, 2010, с. 120). Це підкреслює, що події, які відбуваються ближче до аудиторії, можуть отримати пріоритет перед подіями глобального масштабу, незалежно від їхньої значущості.

Зміст новинних повідомлень також тісно пов'язаний із тематичними блоками, або стійкими медіатопіками, такими як політика, економіка, фінанси та бізнес, освіта, наука, культура, охорона здоров'я, соціальні проблеми, погода, екологія тощо. Кожен із цих блоків поділяється на більш дрібні тематичні одиниці. Наприклад, тема «погода та стан навколишнього середовища» охоплює повідомлення про природні катастрофи, такі як землетруси, пожежі, повені, засухи, цунамі та глобальне потепління (Добросклонская, 2008).

Таким чином, класифікація новин за змістом дозволяє структурувати інформацію, яка передається мас-медіа, враховуючи як тематичну, так і культурно-географічну специфіку. Це сприяє кращому розумінню та засвоєнню інформації масовою аудиторією, яка споживає новини відповідно до своїх інтересів і потреб.

1.1.4. Модальність у мас-медіа: об'єктивність, суб'єктивність та ідеологія

Модальність у текстах масової інформації відіграє центральну роль у вираженні як об'єктивних, так і суб'єктивних відношень до повідомлюваного. Об'єктивна модальність відображає зв'язок висловлювань із дійсністю, тоді як

суб'єктивна модальність виражає ставлення мовця до теми, що тісно пов'язане з поняттям оцінки. Як зазначає Добросклонська, суб'єктивна модальність охоплює не лише логічні аспекти, але й різні емоційні реакції на інформацію. Це робить її важливим елементом у створенні смислового підґрунтя тексту.

Важливим аспектом суб'єктивної модальності є її ідеологічний компонент, який формується на основі певних політичних чи соціальних переконань. Ідеологічна модальність є особливо виразною в інформаційно-аналітичних текстах, де оцінки та судження часто подаються через призму певних політичних позицій. Цей елемент модальності не тільки підкреслює світоглядну структуру тексту, але й стає основним інструментом передачі ідеологічних послань.

Існує широкий спектр лінгвістичних засобів, за допомогою яких втілюється ідеологічна модальність. Серед основних можна виділити:

- використання оцінної лексики – слів і фраз, що мають позитивні чи негативні конотації, які підсилюють позицію автора стосовно теми.
- маніпуляції з ідеологічною лексикою, що спрямовані на формування певного уявлення в аудиторії щодо конкретної політичної чи соціальної проблеми.
- стилістичні прийоми: порівняння, метафори, алюзії, анафори тощо, які використовуються для підсилення емоційної та оцінної складової тексту.
- синтаксична структура – особливий порядок слів, питальні конструкції, повторювані синтаксичні моделі сприяють акцентуації певних аспектів повідомлення і надають тексту більшої виразності (Добросклонская, 2008, 116).

Таким чином, модальність, особливо її суб'єктивна та ідеологічна складова, є невід'ємною частиною інформаційних текстів, дозволяючи передавати не лише факти, але й емоції, оцінки та політичні позиції через різноманітні мовні засоби.

1.2. Технічні аспекти написання новинного тексту

У сучасній журналістиці існує низка правил, що регламентують структуру тексту, абзаців та довжину речень. Відповідно до настанов Коттер, журналістів навчають писати свої тексти короткими та «прямолінійними» (straightforward) реченнями, використовуючи «сильні» (strong) або активні дієслова. Крім того, тексти повинні складатися з коротких абзаців, що робить матеріал легшим для сприйняття. Однак Коттер звертає увагу, що у реальних газетах часто зустрічаються більш складні мовні конструкції, ніж передбачається базовими стандартами. Це свідчить про адаптацію правил до потреб конкретного жанру або видання, що обумовлюється як стилістичними, так і інформаційними вимогами (Cotter, 2010, с. 137).

Особливо важливим є питання вживання активного та пасивного стану дієслів. Наприклад, Меллор зазначає, що для арабської мови уникнення пасивного стану є характерною ознакою «об'єктивного висвітлення новин» (Mellor, 2005, с. 132). Це може бути пов'язане з культурними та стилістичними особливостями мовного середовища, що визначають підходи до репрезентації фактів. Водночас, в західній журналістиці акцент на активному стані дієслів підкреслює динамічність подій та забезпечує більшу залученість читача.

Речення також повинні бути короткими. Читабельність та легкість сприйняття інформації передбачають використання коротких речень. Проте необхідність передачі обсягу інформації нерідко потребує вживання довшіх конструкцій. Коттер зазначає, що занадто довгі речення втомлюють читача, знижуючи його зацікавленість у подальшому читанні, тоді як надмірно короткі речення можуть бути неінформативними, незрозумілими або навіть вводити в оману (Cotter, 2010, с. 167). У цьому контексті журналіст повинен дотримуватися балансу між інформативністю та читабельністю, забезпечуючи належне сприйняття повідомлення.

Коттер пише з позиції західної журналістики, маючи на увазі граматику та структуру англійської мови. Важливо розуміти, що поняття «належної довжини речення» не може бути зведене до математичних показників, а повинно оцінюватися відносно середньої довжини речення у відповідній мовній системі. Як зазначає автор, те, що може здаватися довгим реченням у перекладі, не обов'язково буде довгим у мові оригіналу. Довжина речення може також варіюватися в залежності від стилістичних норм у межах однієї мови (Cotter, 2010, с. 165).

1.2.1. Особливості формату новинних текстів

Новинні тексти відрізняються чітко визначеною структурою, яка забезпечує ефективність передачі інформації та зручність її сприйняття. Одним із ключових аспектів у створенні новинного матеріалу є структура новини. Як зазначає Коттер, новинна історія створюється за принципом ієрархії важливості: найважливіша деталь чи елемент подається першим, а інші слідують за ним у порядку спадання (Cotter, 2010). Це відповідає класичній журналістській моделі так званої «перевернутої піраміди» (the inverted pyramid), яка визначає, що найбільш значущі факти розміщуються на початку тексту. Така структура забезпечує читача ключовою інформацією вже на перших етапах ознайомлення з матеріалом. Основне інформаційне навантаження припадає на перше речення, яке називається «лідом» (the lead), і воно містить ключові елементи повідомлення в максимально стислому вигляді. У подальших частинах тексту інформація подається в міру зниження її значущості та детальності (Добросклонская, 2008).

Модель перевернутої піраміди також сприяє швидкому розповсюдженню інформації та задоволенню сучасних вимог до швидкого споживання новин. З огляду на динамічні умови медіапростору, де журналісти стикаються з необхідністю зрозуміти ключові аспекти складних ситуацій, синтезувати їх і подати в доступній формі, часто з обмеженням за кількістю слів і часом на

підготовку, а також з урахуванням аудиторії, яка має обмежений час і увагу для сприйняття інформації (Cotter, 2010, с. 173). Це вимагає не лише майстерності в письмі, але й внутрішньо сформованого відчуття цінностей новин, яке допомагає журналістам визначати, що є важливим для висвітлення в конкретній новині (Cotter, 2010, с. 170).

Цей підхід має глибокі корені не тільки в західній журналістиці, але й в арабському світі. Як зазначає Нурія Меллор, структура перевернутої піраміди (هرم مقلوب) є «однією з головних характеристик об'єктивної журналістики» в арабському світі (Mellor, 2005, с. 127). Така універсальність цієї моделі вказує на її ефективність як інструменту, що дозволяє журналістам передавати інформацію в максимально стислій та доступній формі, зберігаючи при цьому об'єктивність і надаючи пріоритет найбільш важливим фактам.

Таким чином, структура новинного тексту є не тільки елементом стилю, але й інструментом, що оптимізує процес комунікації між джерелом інформації та її споживачем, забезпечуючи зручність як у створенні, так і в сприйнятті новинних матеріалів.

1.2.2. Контекст та фон

У журналістиці контекст та фон відіграють важливі, але різні ролі в побудові новинного матеріалу. Як зазначає Колін Коттер, контекст допомагає читачеві «зрозуміти, чому історія важлива як новина», тоді як фон надає можливість усвідомити «значущість історії та її місце у новинному полі з плином часу» (Cotter, 2010, с. 139). Ці два елементи є ключовими для розуміння не тільки змісту новини, але й її цінності та значення для аудиторії.

У технічному сенсі термінологія, що використовується у журналістиці, чітко розмежовує контекст і фон. Як пояснює Коттер, «у щоденній практиці створення новин, «фон» відрізняється від «контексту»: фон можна вилучити, тоді як контекст

є обов'язковим» (Cotter, 2010, с. 140). Це розмежування важливе, оскільки контекст забезпечує цілісність і зрозумілість новини, у той час як фон є додатковою інформацією, яка може бути корисною, але не є вирішальною для сприйняття основного змісту.

Контекст відіграє вирішальну роль у тому, щоб новинний матеріал був чітким і зрозумілим для читача, з акцентом на головному елементі новини. Це пов'язано з тим, що контекст є «інформацією, необхідною для розуміння новини, зокрема щодо її новинної цінності» (Cotter, 2010, с. 141). Саме завдяки контексту журналіст може структурувати матеріал так, щоб головний новинний елемент залишався в центрі уваги, а історія була інтерпретована у відповідності до її важливості.

На практиці це означає, що контекст створює рамки для інтерпретації події, надаючи їй зрозумілу структуру і зв'язність. У той же час фон, будучи додатковим, може допомогти читачеві краще зрозуміти історію у ширшому часовому або соціальному контексті, але він не є критичним для її основного повідомлення. Це підкреслює важливість чіткого розуміння відмінностей між контекстом та фоном при створенні новинних матеріалів, щоб забезпечити ефективну передачу інформації і водночас підтримувати увагу читача на головних аспектах історії.

Таким чином, контекст у журналістиці є основним елементом, що визначає, як саме новина буде сприйнята аудиторією, тоді як фон може посилювати розуміння, але не є вирішальним для сприйняття основної ідеї новини. Розмежування між цими двома елементами допомагає журналістам більш ефективно доносити інформацію, зберігаючи при цьому увагу читачів до ключових моментів новинного матеріалу.

1.2.3. Лід-абзац як ключовий елемент новинного дискурсу

Лід-абзац відіграє ключову роль у структурі всього тексту, забезпечуючи основний каркас для розвитку сюжету. Як зазначає Коттер, «усі складові елементи

історії впливають із ліда» (Cotter, 2010, с. 151). У традиційній структурі перевернутої піраміди найбільш важлива інформація завжди подається першою, що підкреслює важливість правильної організації тексту. Наступні частини матеріалу повинні підкріплювати та розвивати важливість, закладену в лід-абзаці, що визначає загальний порядок і фокусування решти елементів історії.

Формування ліда є надзвичайно важливим і водночас складним завданням для журналіста. Від вибору того, яку інформацію висвітлювати, залежить не тільки подальший зміст матеріалу, але й вплив на аудиторію. Журналісту необхідно вдало поєднувати свої технічні та мовні навички, щоб забезпечити максимальну інформативність і водночас доступність для читача. «Вибір елемента інформації та його формулювання диктує порядок та фокусування інших елементів історії» (Cotter, 2010, с. 151).

Коттер також підкреслює, що написання ліда – це одне з найскладніших завдань у створенні журналістського тексту, і саме цей елемент вимагає найвищої майстерності. Лід не тільки задає тон матеріалу, але й демонструє професіоналізм журналіста у використанні лексичних, морфологічних та синтаксичних засобів. Лексичні вибори, мовна економія та синтаксична структура мають величезне значення, оскільки саме в цих аспектах проявляється здатність журналіста швидко та точно донести суть новини. Таким чином, лід є не лише початковим елементом, але й своєрідним маркером якості всієї новинної статті.

Складність написання ліда полягає також у тому, що цей елемент повинен не тільки передавати основну інформацію, а й викликати інтерес у читача, спрямовуючи його увагу на найважливіші аспекти події. Це вимагає від журналіста ретельного підходу до вибору слів і побудови речень, оскільки будь-яка невдала деталь може призвести до втрати інтересу. Відтак, формування ліда – це процес, що поєднує в собі як технічні, так і художні навички, що робить його найскладнішим елементом у журналістському тексті (Cotter, 2010, с. 152).

Як уже зазначалося вище у журналістиці виділяються два основних жанри новинних текстів: так звані *hard news* та *soft news*, які мають різні підходи до побудови лідів. Наприклад, для типу *hard news* характерні «прямі» ліди (*direct lead*), які негайно занурюють читача в найважливіші факти, тоді як для типу *soft news* допускається затримка в розкритті ключових деталей (*delayed lead*), що дозволяє створити певну атмосферу або інтригу (Cotter, 2010, с. 160).

Однією з основних функцій ліда є привернення уваги читача та забезпечення плавного переходу до решти матеріалу. Добрий лід, як зазначає Коттер, повинен не лише зацікавити читача, але й сприяти тому, щоб вся історія читалася легко (Cotter, 2010, с. 161). На противагу цьому, поганий лід зазвичай характеризується або занадто великою довжиною, або ж недостатньою ясністю, деталізацією, доречністю чи стилем. Для уникнення перевантаження інформацією журналіст повинен оцінювати відносну важливість елементів інформації та обмежитися одним або двома аспектами у лід-абзаці. Решту інформації слід подавати поступово, щоб не «захаращувати» текст у перших реченнях, чим може бути викликано зниження зрозумілості (Cotter, 2010, с. 167).

Особливу увагу варто приділяти вибору інформації для ліда, що може варіюватися залежно від новизни події або її значущості. Коттер пояснює, що у випадках, коли особлива новизна події не є основною темою, журналіст може акцентувати увагу на одній з п'яти традиційних складових новини — хто, що, де, коли, чому (Cotter, 2010, с. 161). Наприклад, у новині про виступ президента саме «хто» робить цю подію значущою, оскільки вагомість події визначається статусом особи, що виступала.

1.2.4. Текстотворювальні компоненти новин: посилання на джерело інформації, цитування

Одним із найважливіших елементів є посилання на джерела інформації. В новинних текстах цей елемент виконує функцію підтвердження достовірності представленої інформації та створює враження нейтральності та об'єктивності викладу. Використання таких словосполучень, як «за словами експертів», «згідно з офіційними даними», дозволяє уникнути суб'єктивного підходу та робить текст більш формальним та довіреним. Крім того, посилання на різні джерела допомагає забезпечити плюралізм думок та збалансованість матеріалу.

Другим важливим компонентом є цитування, яке надає новинному тексту більшої вагомості та авторитетності. Цитати можуть використовуватися для підкріплення ключових тез або для представлення позицій різних сторін конфлікту, що є особливо важливим у політичних та соціальних новинах. Цитати можуть бути представлені у різних формах: у вигляді прямої мови, непрямої мови або коротких фраз, виділених лапками. Такий підхід дозволяє інтегрувати чужі висловлювання в текст новини, не порушуючи його логічної структури та загального стилю. Цитати не тільки ілюструють погляди чи позиції, але й виступають як самостійні елементи, які можуть змінювати або доповнювати основний зміст тексту. Цей підхід підкреслює важливість правильної атрибуції як основи для побудови достовірного та професійного новинного матеріалу. Зокрема, пряма цитата вважається важливим елементом, що додає невідкладність, новизну та точність тексту (Cotter, 2010, с. 149).

У сучасній журналістиці важливою складовою є збереження автором дистанційного та нейтрального голосу. За словами Коттер, одним із дискурсивних або взаємодієвих завдань новинного письма є те, що репортер намагається зберегти певну авторську дистанцію, уникати самовираження і зосередитися на передачі фактів. У західній журналістиці це відображається в професійному етичному кодексі, згідно з яким журналіст повинен пригнічувати індивідуальні емоції та

оцінки, аби виглядати нейтральним та не ангажованим (Cotter, 2010, с. 174). Ця дистанція досягається не лише через дотримання лексичних норм, але й через дотримання стандартного стилю мови, що включає уникання емоційно забарвлених слів та чітке дотримання правил атрибуції (Cotter, 2010, с. 181).

Дотримання об'єктивності та нейтральності є також центральною характеристикою арабської журналістики. Нурія Меллор підкреслює, що в арабських медіа новинні матеріали повинні відображати неупередженість і достовірність. Як і в західній практиці, важливою складовою цього є правильна атрибуція. Атрибуція виступає засобом, що не лише додає автентичності новинним матеріалам, але й демонструє об'єктивність самої новинної інституції (Mellor, 2005, с. 134). У політичному контексті, який домінує в арабських новинах, політики часто є основними джерелами інформації. Пряма мова у такому випадку стає не лише засобом передачі інформації, але й підтримки достовірності та авторитетності новинного матеріалу (Mellor, 2005, с. 135).

У західній журналістиці значна увага приділяється нейтральності висловлювань при цитуванні. Як зазначає Коттер, використання дієслів, що відрізняються від «сказав» (said), вважається небажаним, оскільки такі дієслова можуть свідчити про відхилення від норми або навіть недосвідченість журналіста. Коттер підкреслює, що дієслово said є нейтральним, воно не додає до висловлювання інтерпретацій чи суб'єктивних смислів, на відміну від дієслова «наголосив» (emphasized) тощо. Використання інших дієслів допускається лише в разі, якщо це виправдано стилістичними чи семантичними причинами (Cotter, 2010, с. 149).

Ця тенденція до мінімізації варіативності у виборі дієслів є наслідком прагнення до об'єктивності та уникнення будь-якої форми впливу на читача. Західні журналісти намагаються дотримуватись чітких правил нейтральності, що спрямовані на те, щоб інформація сприймалася якомога більш неупереджено. Це підтверджується й тим, що використання дієслів типу «сподівається», «відчуває»

чи «думає» вважається порушенням етичних норм, оскільки такі дієслова несуть в собі інтерпретативний характер.

На відміну від західних медіа, арабська журналістика демонструє значно більшу стилістичну гнучкість. Як зазначає Меллор, використання дієслова قال (сказав) в арабських новинах часто обмежується простим передаванням змісту висловлювання. Проте інші дієслова, такі як أوضح (пояснив) або شدد على (наголосив), використовуються для додання стилістичних або інтерпретативних елементів. Це створює суб'єктивний контекст, що впливає на сприйняття повідомлення читачем (Mellor, 2005, с. 135).

Меллор також підкреслює, що в арабських медіа часто використовуються дієслова أضاف (додав), щоб забезпечити плавний перехід між частинами тексту, уникнути повторюваності основного дієслова قال та полегшити потік дискурсу. Таке використання дієслів має на меті зробити текст більш доступним для читача, водночас зберігаючи його авторитетність. У політичних новинах, зокрема при цитуванні виступів високопосадовців, таких як президент, також спостерігається чітка диференціація між дієсловами для позначення ступеня наголошення. Наприклад, شدد على або أكد (наголосив на тому, що) використовуються для більш акцентованих контекстів.

1.3. Методологічні засади та інструментарій дослідження

Методологічна основа даного дослідження визначається комплексним підходом до аналізу професійної лексики арабомовних засобів масової інформації. З огляду на специфіку поставлених завдань і мету роботи, було обрано сукупність методів, які дозволяють всебічно охопити різні аспекти мовного матеріалу, враховуючи як лінгвістичні, так і комунікативно-прагматичні вимоги до аналізу текстів ЗМІ.

По-перше, для відбору лексичного матеріалу використано метод суцільної вибірки, який передбачає систематичний збір текстових одиниць із низки арабських медіаджерел, зокрема друкованих та електронних видань. Це дозволило отримати репрезентативний корпус текстів, що забезпечує надійність і валідність аналізу, а також адекватне відображення функціонування професійної лексики у контексті медіадискурсу. Даний метод сприяє збереженню об'єктивності дослідження, оскільки всі лексичні одиниці, що зустрічаються у корпусі, стають предметом аналізу незалежно від частоти або емоційного навантаження.

Для формулювання теоретичних положень і побудови концептуальної основи дослідження використано загальнонаукові методи, такі як узагальнення, абстрагування, класифікація, індукція та дедукція. Вони застосовувалися для систематизації зібраного матеріалу, визначення основних характеристик професійної лексики арабських ЗМІ, а також для формулювання висновків щодо її семантичної, прагматичної та структурної специфіки. Вказані методи є основою для розробки структурної моделі лексики, що використовується в арабомовних медіатекстах, і сприяють комплексному виявленню функційних особливостей цієї лексики.

Для виявлення основних прагматичних стратегій та стилістичних характеристик професійної лексики в арабських медіатекстах застосовувалися емпіричні методи, зокрема порівняння та вимірювання. Використання цих методів дало змогу оцінити поточний стан дослідженості професійної лексики арабомовних ЗМІ та проаналізувати її функціональні, стилістичні й прагматичні особливості. Порівняння стало ключовим методом для визначення спільних і відмінних рис професійної лексики в різних жанрах та форматах арабомовних ЗМІ.

Важливим інструментом дослідження стали методи семантичного та комунікативно-прагматичного аналізу. Семантичний аналіз застосовувався для глибокої класифікації лексичних одиниць, які найчастіше використовуються в арабських медіатекстах. Він дозволив виділити специфічні семантичні характеристики професійної лексики, а також визначити рівень її значеннєвої та

стилістичної варіативності. Комунікативно-прагматичний аналіз, у свою чергу, забезпечив вивчення прагматичного потенціалу лексичних одиниць, які використовуються у текстах ЗМІ, а також дозволив простежити, як ці одиниці функціонують у різних комунікативних ситуаціях. Використання обох методів сприяло формуванню повної картини особливостей професійної лексики в арабських ЗМІ, зокрема виявленню основних концептів, що передаються через медіадискурс.

Для вивчення формальних аспектів лексико-граматичних змін, які виникають у медійному дискурсі арабських газет, був застосований структурний метод. Цей метод дозволив виділити основні типи та моделі лексичних одиниць, які були створені або змінені під впливом медійних тенденцій. Зокрема, було розглянуто явища перифрастичності, номіналізації та пасивних конструкцій, що використовуються для забезпечення об'єктивності та нейтральності у викладенні інформації. Структурний метод також допоміг простежити закономірності у порядку слів, граматичному часі та інших морфосинтаксичних особливостях, які забезпечують ефективну комунікацію в арабомовному медійному дискурсі.

Для поглибленого аналізу прагматичних стратегій і розуміння комунікативної специфіки текстів ЗМІ використано комунікативно-прагматичний метод. Він дозволив оцінити, як професійна лексика адаптується до певної ситуації спілкування, зокрема до контексту, жанрових особливостей і очікувань аудиторії. Даний метод забезпечив розуміння стратегій, спрямованих на вплив на аудиторію та формування громадської думки, що особливо важливо для аналізу специфіки мовних засобів арабомовних ЗМІ.

Застосування вказаних методів дозволило досягти комплексного розуміння професійної лексики арабських ЗМІ, виявити її семантичні та прагматичні аспекти, а також простежити тенденції мовних трансформацій під впливом соціокультурних та політичних змін. Завдяки цим методам було визначено специфічні риси медійної лексики, що допомогло сформулювати рекомендації для подальших досліджень у

галузі медіалінгвістики, зокрема у сфері міжкультурної комунікації та аналізу впливу мовних засобів на суспільну думку в арабському світі.

1.4. Арабська літературна мова в арабомовних ЗМІ

Важливу роль у журналістиці відіграє і мова, на якій подається інформація. У контексті арабських медіа дотримання правил арабської літературної мови (АЛМ) є обов'язковим для журналістів. Меллор зазначає, що промови політиків, навіть якщо вони вимовляються на діалектах, перекладаються на АЛМ для збереження офіційності та авторитетності (Mellor, 2005, с. 124).

Питання арабської літературної мови активно обговорюється арабськими вченими понад півстоліття. Її актуальність пов'язана з потребою стандартизації використання арабської мови у всіх арабомовних країнах. Мол стверджує, що арабська літературна мова виконує важливу об'єднувальну функцію в арабському світі, ставлячи за мету зробити її офіційною мовою для спілкування в усіх арабських країнах (Mol, 2003, с. 30). Цей підхід забезпечує єдність у політичній, освітній та культурній сферах, що є особливо важливим у контексті наявності численних регіональних діалектів. У світлі цих викликів стає очевидним, що розвиток і стандартизація АЛМ мають вирішальне значення для зміцнення арабської ідентичності та взаємодії між різними арабськими країнами.

На сьогодні арабська літературна мова є загальновизнаним засобом спілкування, яка активно використовується в письмовій та значною мірою в усній комунікації в більшості арабських країн. Хоча повсякденна мова залишається під впливом регіональних діалектів, АЛМ зберігає свою ключову роль у таких сферах, як засоби масової інформації, офіційні виступи, наукові дискусії, релігійні церемонії та публічні заходи. Вона є основною формою мови, яка використовується в сучасній літературі, журналістиці та у формальному спілкуванні.

Однак використання терміну «арабська літературна мова» для позначення сучасного етапу розвитку арабської мови не було однозначно сприйняте серед наукової спільноти, особливо в арабському світі, коли цей термін уперше з'явився. Зокрема, вчені з університету Аль-Азхар (جامعة الأزهر) відмовляються прийняти таке визначення, стверджуючи, що воно відходить від класичної арабської мови (КА), мови Корану та інших канонічних текстів. Їхня позиція є категоричною: існує лише одна справжня арабська мова (Mo1, 2003, с. 39).

Носії мови також часто стикаються з труднощами у відмінності між класичною арабською та арабською літературною мовами, оскільки ця межа є досить розмитою. Тому вони часто використовують термін اللغة العربية الفصحى (витончена/виразна арабська мова) для позначення обох версій, оскільки в загальному сприйнятті КА та АЛМ є єдиним цілим. Це обумовлено тим, що класичні тексти, насамперед Коран і твори ісламської традиції, зберігають свою актуальність у сучасну епоху. Крім того, сучасна арабська граматики не проводить чіткого розмежування між цими двома варіантами мови. Однак еволюція арабської мови від КА до АЛМ включає не тільки нові лексичні одиниці, але й зміни в морфології та синтаксисі, хоча ці зміни часто не є очевидними.

Створення арабської літературної мови не передбачало її відокремлення від класичної арабської мови, оскільки АЛМ невідривно пов'язана з Кораном та іншими класичними текстами. Отже, основною метою стало виділення етапу розвитку мови та сприяння її подальшій модернізації. Крім того, АЛМ є невід'ємною частиною технологічної епохи, яка суттєво вплинула на цей розвиток у різних аспектах, зокрема в комунікації та освіті. Ця точка зору узгоджується з думкою Мола, який зазначає, що арабська літературна мова поширюється через систему освіти та засоби масової інформації, виконуючи роль об'єднувального елемента, що сприяє формуванню єдності арабського світу (Mo1, 2003, с. 36).

Іншими словами, створення арабської літературної мови не лише підкреслює зв'язок із класичною арабською мовою, а й акцентує на її еволюції в контексті сучасних потреб суспільства. АЛМ, будучи інструментом для передачі знань і

культурних цінностей, виконує функцію важливого механізму для інтеграції сучасних концепцій у традиційний лексикон.

Важливо відзначити, що структура мови, включаючи морфологічні та синтаксичні аспекти, зазнала лише незначних змін, оскільки арабська мова протягом своєї історії зберігала міцну основу, що ґрунтується на Корані та класичній літературі (Гранде, 2001). Однак під впливом модернізації та взаємодії з неарабським світом в АЛМ відбулися значні зміни в інших аспектах, зокрема в термінології, фразеології та стилі. У цьому контексті не лише з'явилися нові терміни, а й відбулося семантичне розширення та зміна значення деяких слів.

Отже, можна дійти висновку, що хоча класична арабська мова зберігає свою основу, саме арабська літературна мова зазнала істотних змін, особливо протягом останніх кількох десятиліть у зв'язку з розвитком глобальних комунікацій. Ступінь цього впливу варіюється залежно від мовних рівнів: найбільші зміни торкнулися термінології, фразеології та вживання окремих слів, тоді як структурні аспекти залишаються значною мірою незмінними.

Модернізація арабської літературної мови через впровадження нових лексичних елементів і наукових термінів відбувається переважно через освіту і ЗМІ. Як зазначає Белкін, збагачення АЛМ здійснюється шляхом запозичення значної кількості термінів із французької та англійської мов, що відображає загальну тенденцію до вирівнювання словникового складу арабської мови з європейськими лексичними системами (Белкин, 1975, с. 43). У цьому процесі надзвичайно важливим є механізми адаптації запозичень та утворення неологізмів, де методи деривації (المشتقات), арабізації (تعريب), семантичного розширення (المجاز) та калькування (الترجمة) грають ключову роль у включенні нових термінів у мовну структуру. У зв'язку з цим можна стверджувати, що арабомовні ЗМІ є саме тією новинною середою, яка найбільше використовує ці методи при роботі з запозиченими словами та новими термінами з іноземних мов.

Наведені міркування призводять нас до висновку, що арабські газети активно використовують арабську літературну мову. Це твердження підтверджується думкою Абделалі, який зазначає, що мова арабських ЗМІ, зокрема газет, базується виключно на сучасній стандартній арабській мові (Abdelali, 2004, с. 23). Годлас (Godlas) цит. за: Абделалі також стверджує, що більшість друкованих матеріалів, у тому числі арабські газети, використовують саме арабську літературну мову (Abdelali, 2004, с. 23).

ВИСНОВКИ ДО 1 РОЗДІЛУ

Дослідження професійної лексики арабомовних ЗМІ у семантичному, синтаксичному та прагматичному аспектах дозволило виявити низку ключових закономірностей, що визначають функціонування мови у медіадискурсі. Важливість семантичного підходу підтверджується гнучкістю значень мовних одиниць, що змінюються залежно від контексту і соціальних факторів. Це свідчить про необхідність врахування екстралінгвістичних аспектів при аналізі медійної лексики, яка підлягає адаптації відповідно до комунікативних цілей.

Синтаксична структура текстів ЗМІ, в свою чергу, відображає тенденцію до економії мовних засобів і спрощення конструкцій для полегшення сприйняття інформації. Водночас, номіналізація та пасивні конструкції активно використовуються для створення нейтральності та об'єктивності висвітлення подій, що є характерною рисою медіа мови в арабських країнах.

Прагматичний аспект дослідження показує важливість адаптивності лексичних засобів до умов комунікації, жанрових вимог та культурних особливостей аудиторії. Використання модальності, цитувань та перифрастичних конструкцій дозволяє журналістам досягати балансу між інформативністю та доступністю тексту.

Аналіз показав, що арабська літературна мова залишається основою для стандартизації та уніфікації медіадискурсу, виконуючи роль культурного та політичного інструмента для підтримки єдності в умовах регіональних діалектів. Водночас, вона виявляє адаптивність до змін у соціальному, політичному та економічному контекстах, що сприяє її ефективному використанню у сучасних медіа.

РОЗДІЛ 2

Аналіз структурних та семантичних змін в арабомовному медіадискурсі

2.1. Внесок арабомовних ЗМІ у трансформацію мови

Доступність публікацій у сучасних засобах масової інформації суттєво полегшує доступ громадськості до змісту газетних видань. Ця доступність, в свою чергу, має значний вплив на сприйняття та використання мови, адже мова не є статичним елементом, а постійно еволюціонує, пристосовуючись до соціальних, культурних та технологічних змін. Мол підкреслює цю динаміку, зазначаючи, що багато дослідників розглядають арабську літературну мову не лише як елемент культурної спадщини, а й як важливий інструмент сучасної преси (Mol, 2003, с. 27).

Особливу вагу в дослідженні мови арабських ЗМІ має питання методів творення неологізмів та їхній вплив на еволюцію лексики. Неологізми, згідно з визначенням, – це будь-який термін, слово або словосполучення, що виникло відносно недавно і здобуло народне або інституційне визнання, ставши загальноприйнятим у масовій мові (Anderson, 2006, с. 601). Це визначення підкреслює динамічний характер неологізмів, які відображають потреби суспільства у нових концептах та явищах.

У рамках арабської мови виділяються кілька основних методів словотворення, які сприяють адаптації мови до нових реалій. Серед них можна виокремити такі методи, як: деривація (المشتقات), арабізація (تعريب), семантичне розширення (المجاز) та калькування (الترجمة). Кожен із цих методів виконує специфічні функції, допомагаючи інтегрувати нові поняття та терміни у повсякденну мову.

Метод семантичного розширення, або المجاز, дозволяє розширити значення вже існуючих слів, що дає змогу зберегти лексичну економію та уникнути запозичення нових термінів з інших мов. Наприклад, слово, що спочатку позначало

конкретний об'єкт, може набувати нового значення у контексті сучасних технологій чи соціальних явищ: *ترجع* (відступати, відходити назад), набуває значення – падіння, зниження (о цінах), *سوق* (збувати, направляти на ринок) – займатися маркетингом, *إخترق* (перетинати, проникати, проривати) – зламувати, *لوح* (махати, розмахувати; робити знаки) – погрожувати, *مستفيد* (той, хто отримує користь) – бенефіціар, *التراضي* (згода, домовленість) – консенсус. Цей підхід демонструє гнучкість мови та її здатність адаптуватися до швидко змінюваного середовища.

Метод деривації, або *الاشتقاق*, передбачає створення нових слів шляхом модифікації кореневих слів, що є характерною рисою арабської мови. За допомогою цього методу можна формувати нові терміни, які відображають специфічні концепти та явища, властиві сучасному суспільству: *حوكمة* «управління» від кореня (*حكم*), *تماعى* «ідентифікувати» від іменника (*ماهية*), *خصوصة* «приватизація» від кореня (*خصّ*), *عولمة* «глобалізація» від іменника (*عالم*), *تأميم* «націоналізація» від іменника (*أمة*).

Метод арабізації, або *تعريب*, адаптує іноземні слова до фонетичних та морфологічних особливостей арабської мови. У цьому випадку іноземне слово зберігає свою початкову форму або лише частково змінюється, щоб відповідати нормам арабської мови. Арабізація дозволяє зберегти інтернаціональні терміни: *تكنوقراط* (технократ), *برجوازية* (буржуазія), *بيروقراطية* (бюрократія), *ديماغوجية* (демагогія), *دكتاتور* (диктатор), *دوغماتية* (догматизм).

Метод калькування, або *الترجمة*, це метод створення нових слів або виразів шляхом дослівного перекладу іноземного терміна. У процесі калькування лексичні елементи оригіналу розкладаються на складові частини і перекладаються арабською мовою, зберігаючи первісну структуру та значення. Цей метод особливо ефективний для створення нових термінів, що не мають прямих еквівалентів в арабській мові.

Слід зазначити, що більша частина новинних повідомлень, що публікуються в арабських ЗМІ, являють собою оперативні й часто досить дослівні переклади повідомлень англійських або французьких інформаційних агентств. Таким чином, багато нових фраз вигадуються журналістами ситуативно й потім потрапляють у повсякденний обіг, так і не отримавши схвалення академій. Деякі з них можуть залишитися в межах однієї конкретної країни, а деякі – навіть однієї конкретної газети; інші – наприклад, буквальні переклади англійських ідіом можуть виявитися занадто незрозумілими і далекими від досвіду або сприйняття середньостатистичного читача, незнайомого із західними мовами-джерелами, щоб мати хоч якісь шанси на успіх в розумінні. Ось кілька випадково відзначених останнім часом прикладів успішних дослівних перекладів іноземних фраз та ідіом у ЗМІ – успішних у тому сенсі, що вони часто трапляються в різних арабських країнах:

Таблиця 1

Буквальні переклади англійських ідіом

Термін	Еквівалент арабською
work-life balance	توازن العمل والحياة
digital transformation	التحول الرقمي
fake news	الأخبار المزيفة
content creation	إنشاء المحتوى
out of the box	خارج الصندوق
hit the jackpot	حقق الهدف
the devil is in the details	الشيطان في التفاصيل
to turn a blind eye	تغاضى عن
bite the bullet	عض على الرصاصة
break the news	كسر الخبر
burn the midnight oil	حرق الزيت في الليل
a piece of cake	قطعة من الكعكة

the early bird catches the worm	الطائر المبكر يمسك بالديدان
like a fish out of water	مثل السمكة خارج الماء
let the cat out of the bag	أطلق القطة من الحقيبة
jump on the bandwagon	قفز على العربة
cry over spilled milk	البكاء على الحليب المسكوب
under the weather	تحت الطقس
bite the hand that feeds you	يعض اليد التي تطعمه
the ball is in your court	الكرة في ملعبك

Всі ці приклади передбачають буквальний переклад іноземної багатослівної ідіоми безпосередньо на арабську мову. Проте результат не є настільки незрозумілим для читачів, які не знають мову оригіналу, щоб їм було важко визначити його значення в контексті. На додаток до такого роду фразеологічної кальки, існує також великий запас журналістських вживань, у яких метафоричне розширене значення іноземного конкретного терміна також переноситься на арабський еквівалент цього іноземного конкретного терміна, наприклад: تجميد (заморожування), تجميد الأصول (заморожування активів), تجميد الأموال (заморожування капіталу), تجميد الأسعار (заморожування цін), تجميد المفاوضات (заморожування переговорів), تجميد تطوير (заморожування розробки); ضبابية (туманний), أفكار ضبابية (туманні ідеї), ضبابي للعدالة (туманне правосуддя), مستقبل ضبابي (туманне майбутнє).

У деяких фразах сучасної стандартної арабської мови, які далеко не є рідкісними чи обмеженими за сферою використання, калька може свідчити про неправильне розуміння або тлумачення значення вихідного виразу. Так, наприклад, العملة الصعبة використовується як еквівалент терміна «тверда валюта», хоча в цьому виразі «тверда» явно не має нічого спільного з «твердістю» у значенні «складний», як це означає слово صعب. Аналогічно, слово احتوى – віддієслівний іменник дієслова «стримувати», нині регулярно використовується в арабській мові в поєднанні з такими словами, як مقاومة (опір), حملة (атака), آثار (наслідки), ймовірно, кальковане з англійського contain у значенні «стримувати» (наприклад, стримувати атаку).

Проте в непубліцистичній арабській мові احتوى означає «охоплювати, містити» в сенсі «містити в собі».

Медіа-арабська відрізняється від інших видів письмового арабського мовлення, наприклад, від художньої прози – частим використанням певних перифрастичних структур, фразеологічних оборотів і синтаксичних варіантів. Жоден з цих елементів не є відсутнім в інших жанрах, але разом вони формують певний «медіа-стиль».

2.2. Перифрастичні форми

У сучасній стандартній арабській мові страдальний стан дієслова зазвичай утворюється шляхом зміни його внутрішньої голосної, наприклад, за схемою I породи قَتَلَ (він убив), قُتِلَ (його було вбито), за схемою X породи اسْتَقْبَلَ (він привітав, зустрів), أُسْتُقْبِلَ (його привітали, зустріли). Форми V і VII порід деяких дієслів також використовуються в пасивному, псевдопасивному або зворотному (рефлексивному) значенні, часто в розширеному або метафоричному вживанні, наприклад, تَكْوَنَ (утворюватися з, складатися з), تَعَرَّضَ (піддаватися впливу, ставити себе) наприклад, під загрозу (الخطر), انْفَتَحَ (бути відкритим або розкриватися, піддаватися) наприклад, зовнішньому впливу (التأثير الخارجي) і انسحبَ (бути виведеним, відводити) наприклад, війська (القوات). У медіа-арабській мові ми спостерігаємо не лише детальне використання пасивних форм дієслів, де певні морфосинтаксичні структури зазвичай використовуються для передачі конкретного сенсу, але й активне застосування перифрастичних конструкцій.

Найбільш помітним, ймовірно, є широке використання تَمَّ (здійснитися, завершитися) + перифраз із віддієслівним іменником (المصدر). Ця конструкція використовується замість пасивної форми (яка в арабській мові утворюється шляхом зміни голосних у корені дієслова) для повідомлення про завершення довготривалих або ітеративних процесів (а не для опису миттєвих подій,

когнітивних або емоційних станів). Акцент при цьому ставиться на результат процесу, а не на сам процес або на (зазвичай численні, а не окремі) агенти, які його виконували. Ось кілька типових прикладів, які були випадково відзначені під час швидкого перегляду кількох статей з «العربية» (Аль-Арабія):

تمّ انتخاب كير ستارمر رئيسًا للوزراء.

було завершено обрання Кіра Страмера прем'єр-міністром.

Кір Стармер був обраний прем'єр-міністром.

تمّ تزويد الجيش بكمية كبيرة من الأسلحة.

було завершено постачання армії великою кількістю зброї.

Армію було забезпечено великою кількістю зброї.

تمّ اكتشاف علاج جديد لمرض السرطان.

було завершено відкриття нового методу лікування раку.

Відкрито новий засіб лікування раку.

كتاب يتمّ تداوله بسرّيّة.

книга завершила своє поширення в таємниці.

Книга, яка поширюється таємно.

У всіх цих випадках пасивні форми, утворені шляхом зміни голосних, є цілком граматично прийнятними альтернативними конструкціями, які не мають помітної різниці в значенні. Однак вони, безумовно, менш поширені в медіа-арабській мові, коли повідомлювана дія є «непунктуальною» (тобто таку, що не відбувається в один конкретний момент часу) та є особливо вірогідними у випадках, коли описується результат довготривалого або ітеративного процесу. Однак якщо йдеться про дії, що відбуваються в конкретний момент часу (пунктуальні) зазвичай використовується традиційна внутрішня пасивна форма. Наприклад:

قَتِلَ ثلاثة أشخاص أمس أثناء معركة.

убиті три людини вчора під час бою.

Учора в бою було вбито трьох людей.

Хоча використання конструкції *تَمَّ* і не є помилкою з граматичного погляду, воно є менш поширеним і не так часто трапляється в подібних контекстах:

تَمَّ قتل ثلاثة أشخاص أمس أثناء معركة.

було завершено страту трьох осіб учора.

Учора було страчено трьох людей.

Дієслово «стратити» тут описує не просто факт (імовірно миттєвої) смерті, як у *قَتِلَ*, а має на увазі, що смерть була точкою в комплексному процесі (суд, вирок і розстрільна команда).

Читаємо:

وقد اكتشف الحرير في الصين عام 2640 قبل الميلاد.

виявили шовк у Китаї 2640 року до н. е.

Шовк був виявлений в Китаї 2640 року до нашої ери.

тут звичайне внутрішнє пасивне речення використовується в контрасті з попереднім прикладом, який описує відкриття нових ліків від раку. Імплікація конструкції *تَمَّ* у прикладі з раком полягає в тому, що відкриття було результатом (імовірно, тривалої) цілеспрямованої діяльності (наприклад, лабораторних досліджень), тоді як використання внутрішнього пасиву для опису відкриття шовку відображає випадкову «пунктуальну» подію, що сталася в конкретний момент часу: у наступному реченні це відкриття безпосередньо пов'язується з спостереженням окремого китайського імператора.

Подібно до «пунктуальних» дієслів, дієслова, що виражають когнітивну діяльність, мовлення та емоційні стани, також зазвичай використовують

морфологічні ресурси мови для утворення пасивних форм, а не перифрастичну конструкцію **تَمَّ**. Такі дієслова використовуються для вираження деперсоналізованих, таких, що не піддаються описанню (неатрибутованих) або іншим чином «таких, що не стосуються події», оцінних або довідкових (фонових) коментарів. Оскільки вони не є частиною повідомлюваної події, вони зазвичай мають форму дієслова, що використовується в пасивних конструкціях або в інших морфологічних змінах, які відрізняються від оповідних форм (тобто не є оповідними формами):

تعتبر هذه المشكلة من أهمية المشاكل.

розглядається ця проблема як одна з найважливіших.

Це вважається однією з найважливіших проблем.

يستبعد اتخاذ مثل هذه الاجراءات...

унеможлиблюється ухвалення подібних заходів...

Вжиття подібних заходів унеможливлено...

تعرف السياسة السكانية بأنها...

демографічна політика визначається як...

Демографічну політику можна визначити як...

بكميات لا تعد ولا تحصى.

у кількостях, які не піддаються обліку і не піддаються підрахунку.

У незліченних кількостях (букв. не враховуються / не нумеруються).

2.3. Страдальні конструкції

Правило, згідно з яким значення пасивного дієслова не повинно бути чітко виражене в його присудку, значною мірою ігнорується в журналістській арабській

мові. Це є ще одним прикладом тенденції того, що синтаксис арабської журналістики відображає синтаксис європейських мов. Прийменникові звороти من قبل або من طرف (зі сторони) використовуються як із внутрішніми голосними, так і з перифрастичними пасивами для утворення пасивних конструкцій. Наприклад:

تم الاستيلاء على القصر الملكي من قبل قوات التحرير.

було завершено захоплення королівського палацу сепаратистами.

Королівський палац був захоплений силами-сепаратистами.

استقبل الوفد المصري في المطار من طرف وزير الداخلية.

була зустрінута єгипетська делегація в аеропорту (з боку) міністром внутрішніх справ.

Єгипетську делегацію в аеропорту зустрів міністр внутрішніх справ.

Знову ж, зміст цих останніх двох речень міг би бути виражений активним дієсловом, наприклад, استولت القوات الانفصالية على... (сепаратистські сили захопили...) без зміни значення чи спрямованості тексту. Тенденція до використання пасивного стану в медійному письмі, ймовірно, є прямим синтаксичним перенесенням з європейських мов.

2.4. Конструкція «قام ب» + віддієслівний іменник

Однією з ключових характеристик сучасного арабського медіадискурсу є використання конструкції «قام ب» + віддієслівний іменник. Ця синтаксична форма виконує функцію синонімічного відповідника активних дієслів, надаючи висловлюванням більш формального, офіційного характеру, що особливо важливо у текстах новинного або офіційного спрямування. Конструкція «قام ب» саме в медіа вона відіграє особливу роль у формуванні структурної варіативності тексту та сприяє посиленню точності висловлювань, що характерно для офіційної риторики.

Одним із важливих аспектів цієї конструкції є її здатність деталізувати дію, акцентуючи увагу на процесі або формальності виконання певних дій. Наприклад, у реченнях типу:

قام الرئيس بإجراء زيارة رسمية إلى الصين.

Президент здійснив офіційний візит до Китаю.

قامت الحكومة بإصدار قانون جديد يُنظم عمل المؤسسات الخاصة في الدولة.

Уряд ухвалив новий закон, що регулює діяльність приватних установ у державі.

Замість використання простих дієслів, таких як *زار* (відвідав) або *أصدر* (ухвалив), застосовується конструкція «قام ب», яка підкреслює формальність дії. Це важливо в контексті новинного дискурсу, де кожна дія представників влади або організацій подається з особливою офіційністю.

Додатково, ця конструкція дозволяє уникнути одноманітності синтаксичних структур, що також підвищує варіативність медіатекстів. У багатьох випадках використання простого дієслова могло б бути достатнім, проте саме конструкція «قام ب» надає висловлюванню відтінок важливості, що відповідає загальній тенденції до формалізації тексту в арабських ЗМІ:

قام الصحفي بإجراء مقابلة مطولة وشاملة مع رئيس الوزراء لمناقشة القضايا الوطنية والإقليمية.

Журналіст провів тривале та всебічне інтерв'ю з прем'єр-міністром, в якому обговорив національні та регіональні проблеми.

قامت الشركة بتنفيذ مشروع كبير لتطوير البنية التحتية في المناطق الريفية بهدف تحسين الظروف المعيشية للسكان.

Компанія реалізувала великий проект з розвитку інфраструктури в сільській місцевості для поліпшення умов життя населення.

У цих прикладах можна спостерігати, як конструкція «قام ب» додає глибини та формальності до тексту, роблячи його більш підходящим для офіційного контексту. Важливо зазначити, що такі структури не тільки підвищують рівень мовної формалізації, але й створюють чіткішу структуру повідомлення,

забезпечуючи більшу варіативність у синтаксичних засобах вираження, що є характерною рисою арабського медіадискурсу.

2.5. Тенденція до номіналізації

Порівняно з традиційною та сучасною арабською прозою, мова новинної аналітики та більш дискурсивної арабської літератури з економіки та суспільно-політичних наук загалом містить більшу кількість номінативних конструкцій і меншу кількість конструкцій з особовими дієсловами. Більше того, номінативні конструкції в таких текстах є довшими та складнішими, ніж в інших видах письма. Як і у випадку з розглянутими раніше пасивними конструкціями, номіналізація є ще одним синтаксичним прийомом, який дозволяє автору надати необхідний відтінок об'єктивності своїм висловлюванням і твердженням, і тому є більш бажаною альтернативою використанню підрядних речень з дієсловами в особовій формі. Номіналізація, як і «пасивізація», дозволяє робити «неатрибутовані» твердження, наприклад, у найпростішому варіанті, هُنَاكَ اِعْتِقَادٌ أَنَّ (існує думка, що), на відміну від «я/він/вони вважають, що...» у порівнянні з прикладом в пасивному стані يُعْتَقَدُ أَنَّ (вважається, що), з яким номіналізована конструкція функціонально ідентична. Але існує багато складніших прикладів. Дисидентський полемічний трактат під назвою «الكويت: الرأي الآخر» авторства аль-Нафісі пропонує низку реформ, спрямованих на політичну трансформацію в Кувейті. У тексті автор використовує номіналізовані фрази (далі – виділені жирним шрифтом), такі як: (لوقوف على... حتى) (يمكن التعرف على...), які передують або слідуєть за головними членами речення. Ці конструкції сприяють деперсоналізації викладу, створюючи відчуття відстороненості. Наприклад, фрази на кшталт (يلزم تحليل... وتقسيم...) позбавлені конкретних суб'єктів, тим самим створюють контекст деперсоналізованої спрямованості:

والوقوف على الطاقات البشرية، يلزم

щоб пізнати потенціал людський, необхідно

تحليل المجتمع السكاني وتقسيمه إلى

аналізувати демографічні процеси в суспільстві та розподілити його на

فئات ذات مجموعات تبعاً للدور الذي تقوم به

групи, що мають підгрупи, відповідно до ролі, яку відіграє

به كل مجموعة حتى يمكن التعرف على

кожна група, щоб можна було визначити

حجم قوة العمل وخصائصها في الحاضر

чисельність робочої сили та її характеристики в сьогоденні

واتجاهاتها في المستقبل القريب والبعيد

її тенденції в найближчому та віддаленому майбутньому

كذلك على أحجام الفئات الأخرى و

а також обсяг інших категорій

طبيعتها

і характер їх

Щоб зрозуміти (номінально), що таке «людський потенціал», необхідно проаналізувати (номінально) та поділити (номінально) населення суспільства на групи та підгрупи відповідно до ролі, яку відіграє кожна підгрупа, щоб визначити (номінально) чисельність робочої сили та її характеристики на даний момент і її тенденції в короткостроковій та довгостроковій перспективах, а також обсяг і характер інших груп.

Редукція відносних підрядних речень задля компактності та лаконічності – ще одна тенденція, яка ускладнює номінальні конструкції в таких текстах, наприклад, у тому ж трактаті «الكويت: الرأي الآخر»:

фактори підтримки, які впливають із демографічної політики

معلنه من قبل الدولة ومعترف بها

проголошені владою та визнані

«Фактори підтримки, які впливають із демографічної політики, публічно проголошеної владою і визнаною в якості такої».

По-друге, надмірна номіналізація частково пояснюється складною природою абстракцій, які розглядаються у багатьох публіцистичних та інших текстах, присвячених політиці та суміжним галузям. Значна частина з них позначається усталеними термінами, які, у свою чергу, складаються з іменних словосполучень, компоненти яких вказують на їхню природу чи функцію. Наприклад:

عجز ميزانية القطاع العام

Дефіцит бюджету державного сектору

منظمة الدول المصدرة للنفط

Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК)

الجمهورية العربية الليبية الشعبية الاشتراكية

Соціалістична Народна Лівійська Арабська Джамахирія

Регулярно трапляється безліч інших спеціальних формулювань такої ж довжини і складності, які іноді виходять за межі синтаксичної прийнятності.

Наприклад:

а) складні синтаксичні структури

ميزانيات أكبر خمس شركات أدوية في العالم

Бюджети п'яти найбільших фармацевтичних компаній у світі

b) складні синтаксичні структури з уточнюючими елементами в знахідному відмінку:

واحد من أكثر اجتماعات الدول السبع انسجاماً

одна з найзначніших зустрічей країн G7 з точки зору гармонії

وتوافقاً

та взаємної згоди

«Одна з найбільш гармонійних і дружніх зустрічей країн G7».

2.6. Морфосемантичні зміни

Методом вибору при створенні неологізмів у арабомовному медіадискурсі є перифраза, на відміну методу поєднання (النحت), що доволі рідко зустрічається у публікаціях та користується популярністю лише серед окремих науковців. Деякі конструкції використовуються дуже часто:

- (англійський / французький) «re-»

Аналог англійських та французьких дієслів із префіксом «re-» зі значенням «знову», являє собою дієслівну фразу, яка складається з дієслова أعاد «повертати» + відповідного віддієслівного іменника. Наприклад:

Таблиця 2

readjust	إعادة ضبط
rearmament	إعادة التسلح
reassemble	إعادة تجميع
recomposition	إعادة التركيب
reconsider	إعادة النظر
rewrite the history	إعادة كتابة تاريخ

- «non-», «mis-»,» (французький «non-», «male-»)

Абстрактні іменники, утворені за допомогою грецько-латинських заперечних афіксів, зазвичай знаходять свої арабські еквіваленти шляхом перифрази. Прямі заперечення «non-», «in-» тощо зазвичай утворюють словосполучення з використанням іменника *عدم* (відсутність) + віддієслівний іменник, тоді як фрази, що описують погану або неправильно виконану дію «mis-», використовують *سوء* (неправильне, погане). Наприклад:

Таблиця 3

misbehavior	سوء السلوك
misconstruction	سوء تفسير
misrule	سوء الحكم
economic mismanagement	سوء الإدارة الاقتصادية
economic instability	عدم الاستقرار الاقتصادي
inconstancy	عدم الثبات
indiscipline	عدم الانضباط
indiscrimination	عدم التمييز
non-conformity	عدم مطابقة
nonintervention	عدم التدخل

- англійський / французький «multi-», «poly-»

Словосполучення в англійській та французькій мовах з префіксами «multi-» та «poly-» часто утворюють словосполучення з прикметниками, що складаються з активного дієприкметника *متعددة* (багаточисленні) та іменника у множині й функціонують як одне прикметникове словосполучення. Цей спосіб використання конструкцій для утворення складних прикметників надзвичайно поширений у журналістиці. Наприклад:

Таблиця 4

multinational forces	قوات متعددة الجنسيات
multicultural	متعدد الثقافات
multiethnic society	مجتمع متعدد الأعراق
multiform	متعدد الأشكال
multistage operation	عملية متعددة المراحل
multimedia	متعددة الوسائط

Відповідний віддієслівний іменник تعدد (множинний) або вторинне номінальне утворення تعددية (див. (iv) нижче) використовується в номіналізаціях, наприклад, تعدد الزوجات (полігамія, буквально «множинність дружин») або в словосполученнях іменник-прикметник, наприклад, تعددية سياسية (політичний плюралізм, буквально «політична множинність»).

- англійський / французький «anti-»

Дійсний дієприкметник معادٍ (ворожий) і відповідний до нього віддієслівний іменник معادة (ворожість) використовуються з прийменником لِ для утворення фраз, еквівалентних префіксу «анти-», наприклад, معادٍ للسامية (антисемітський, буквально «ворожий щодо семітизму»), معادة للرأسمالية (антикапіталізм), معادٍ للمجتمع (антисоціальний).

- «-ity,» «-ism,» «-ness,» etc. (французький «-ité,» «-isme,» і т. д.)

Лексичний запас англійської та французької мов, який позначає абстрактні якості, концепції та ідеї, звісно, багатий на іменники з такими суфіксами. Сучасна стандартна арабська активно використовує суфікс يَّة практично до будь-якого іменника в однині або множині, а також до займенників і навіть до питальних слів, щоб утворювати еквівалентні абстракції. Цей суфікс часто застосовується в соціальних, політичних та економічних сферах. Наприклад:

Таблиця 5

وصول	arrival	وصولية	careerism
انهزام	defeat	انهزامية	defeatism
اشتراك	sharing	اشتراكية	socialism
رأس مال	capital	رأسمالية	capitalism
أصول	origins	أصولية	fundamentalism
طائفة	sect	طائفية	sectarianism
وطن	homeland	وطنية	patriotism
عنصر	race	عنصرية	racism
ناصر	Nasser	ناصرية	Nasserism
مصدق	truthful	مصدقية	credibility
إمكان	possibility	إمكانية	potentiality
موضوع	topic	موضوعية	objectivity
ذات	self	ذاتية	subjectivity
جنس	type	جنسية	nationality
هو	he	هوية	identity
أنا	I	أنانية	selfishness
كيف؟	how?	كيفية	quality
كم؟	how much?	كمية	quantity

У більшості випадків відповідні прикметники можуть вільно утворюватися шляхом додавання реляційного суфікса *ي* до основи іменника: *وصولي* (кар'єрист, авантюрист), *وطني* (патріотичний), *عنصري* (расовий, расистський), *ناصري* (насеровський), *أناني* (егоїстичний) тощо. Більш радикальним аналогічним розвитком є утворення реляційних прикметників не від іменників, а від іменних фраз. Наприклад, *الشرق الأوسط* (Близький Схід), визначена іменна фраза (визначене іменникове словосполучення), набула складеного прикметника *شرق أوسطي* (близькосхідний), який в арабській мові пишеться як два слова, хоча синтаксично функціонує як прикметник, що складається з одного слова. Такі утворення, як *شرق*

أوسطي, зазвичай використовуються в таких фразах, як: جولته الأوروبية والشرق أوسطية (його європейсько-близькосхідне турне). У таких випадках нові подібні деривації виникають через потребу зекономити час, зберегти баланс у внутрішній структурі фрази та відповідність європейським зразкам, що містять подібні конструкції. В аналогічному ключі журналісти почали використовувати складений прикметник عالم ثالثي (третьосвітовий), утворене від калькованої іменної фрази العالم الثالث (Третій світ). Подібні складені слова відрізняються від нині широко прийнятих складених наукових неологізмів, таких як جيوسياسة (геополітика), тим, що їхні компоненти не скорочуються і не об'єднуються відповідно до методу поєднання (النحت) для утворення одного складеного слова, яке може бути вбудоване у звичайні синтаксичні структури. Це вважається порушенням граматичних правил арабської літературної мови. Тим не менше, вони широко використовуються, і нескладно зрозуміти, чому. В арабських ЗМІ часто потрібен швидкий і стислий переклад матеріалів з іноземної мови на арабську в умовах, коли естетичні уподобання читачів можуть бути значною мірою проігноровані. Головна увага приділяється швидкому, стислому та зрозумілому повідомленню. Такі обставини можуть безпосередньо впливати на форму написаного: наприклад, фраза اقتصاد الوظائف المؤقتة, що перекладається як «gig economy», створює проблему, тому що, хоча існує прикметник مؤقت, що означає «тимчасовий», який можна використовувати для модифікації слова وظائف (роботи), не існує загальноприйнятого прикметника, який можна було б використати в аналогічній арабській фразі для вираження концепції «економіка» у специфічному контексті «тимчасових робіт». Тому для створення зрозумілої та точної арабської фрази було використано калькування: اقتصاد الوظائف المؤقتة, що формує аналогічний зміст за допомогою поєднання іменника اقتصاد (економіка) та уточнюючого словосполучення الوظائف المؤقتة (тимчасові роботи). Це дозволяє зберегти ясність і точність, незважаючи на відсутність єдиного прикметника, еквівалентного англійському «gig».

ВИСНОВКИ ДО 2 РОЗДІЛУ

Аналіз професійної лексики арабомовних ЗМІ показав, що сучасна арабська медіамова суттєво відрізняється від класичної літературної мови, стаючи важливим інструментом адаптації до нових реалій. Арабські ЗМІ активно впливають на мовні трансформації через створення нових лексичних і синтаксичних форм, використовуючи семантичне розширення, деривацію, калькування й перифрази. Вони відображають вплив глобалізації, вводячи запозичені терміни й конструкції, особливо з європейських мов, що сприяє модернізації та стандартизації мови.

Пасивні та перифрастичні конструкції, зокрема «تَمَّ» і «قام ب», стали характерними рисами сучасного медіадискурсу. Вони не тільки сприяють структурній варіативності, але й відображають прагнення до формалізації й універсалізації повідомлень, що робить медіатексти доступними для широкої аудиторії. Окрім того, тенденція до номіналізації вказує на зростаючу потребу у створенні відсторонених і об'єктивних текстів, які відповідають стандартам професійної комунікації в медіа.

Процеси адаптації запозичень і нових термінів, що відбуваються в арабомовних ЗМІ, підкреслюють вплив глобалізації на структуру й семантику мови. Використання калькування та запозичених конструкцій, разом із тенденцією до стандартизації, вказує на активну роль медіа у модернізації арабської літературної мови.

Отже, професійна лексика арабських ЗМІ є важливим елементом мовної еволюції. Вона не лише відображає зміни в суспільстві, а й виступає інструментом їхнього формування, поєднуючи традиційні мовні засоби з новими комунікативними вимогами інформаційного простору.

РОЗДІЛ 3

Прагматика та структурні особливості: Порядок слів, синонімія і модальність в арабомовних ЗМІ

3.1. Порядок слів, граматичний час і тип тексту

Як і номіналізація (субстантивізація) дієслова, порядок слів є ще одним елементом синтаксису, який може використовуватися для маркування тексту як прикладу певного жанру або для позначення характеру конкретних розділів тексту. У журналістиці тонке і послідовне використання різних порядків слів також застосовується для маркування різних типів текстів. Газетні заголовки, що містять дієслова в головних реченнях, мають наступний порядок: (підмет + присудок + обставина), незалежно від морфологічних чи семантичних характеристик дієслова або граматичного часу заголовка. Кілька випадково обраних прикладів (середина 2023 року з газет Саудівської Аравії «الجزيرة» та Йорданії «وكالة عمون الاخبارية») проілюструють це:

а) теперішній час:

1. قطر تحقق حلمها

Катар реалізує свою мрію (написано за тиждень до відкриття Кубка Азії з футболу 2023; у статті повідомляють про перебіг підготовки).

2. وفد من جامعة عمانية يزور مديرية الأمن

Делегація з університету Оману відвідала Управління громадської безпеки (написано наступного дня після візиту; у статті повідомляють подробиці).

3. الشرطة الإسرائيلية تستجوب متظاهرين الفلسطينيين في القدس

Ізраїльська поліція допитує палестинських протестувальників у Єрусалимі (написано наступного дня після допиту, у статті розповідається про те, що вже сталося).

б) минулий час:

4. العرب لعبوا دورًا أساسيًا في قمة العربية الصينية

Араби зіграли ключову роль в арабо-китайському саміті (написано через три тижні після закінчення саміту; у статті узагальнено внесок арабських країн).

5. قوة إسرائيلية خاصة اقتحمت نابلس وشهيدان في الخليل وجنين

Ізраїльський спецназ провів штурм у Наблусі; , убивши двох мучеників у Хевроні та Дженіні (написана в період проведення Ізраїлем антитерористичної операції; стаття являє собою звіт про страждання палестинців).

Перевага порядку (підмет + присудок + обставина) у заголовках тим цікавіше, коли його порівняти з самим новинним матеріалом. Якщо текст являє собою просте оповідання, в якому новинний зміст заголовка просто повторюється і доповнюється (як це мало місце в текстах, озаглавлених першими трьома наведеними вище прикладами), порядок слів у реченнях завжди залишається незмінним, а події описуються в теперішньому часі, хоча вони вже відбулися, щоб зробити їх більш живими та актуальними. Натомість у основному тексті статті ці ж події описуються в минулому часі із дотриманням стандартного порядку слів. Таким чином, перший рядок репортажу, який з'являється під другим з наведених вище заголовків, починається:

زار وفد من طلاب جامعة السلطان قابوس أمس مديرية الأمن العام

Учора делегація студентів Університету Султана Кабуса відвідала Управління громадської безпеки.

Контрастне використання в заголовках дієслова теперішнього часу описує події, що вже відбулися, тоді як у тексті ці ж події описуються в минулому часі, що відповідає європейським журналістським нормам (пор. «Trump Denies Allegations»

в заголовку, «Donald Trump, the former President of the United States, yesterday denied...» в тексті). У випадках, коли, навпаки, в заголовку використовується дієслово минулого часу, воно, як правило, не має новинного значення, а скоріше робить узагальнююче повідомлення про якусь новинну подію, яка детально обговорюється в тексті, а не просто подається як «новина». Це видно на прикладах четвертого та п'ятого з наведених вище. Що стосується різниці в порядку слів між заголовком і текстом, то заголовки – це, звісно, особливий вид тексту: вони представляють тему в максимально стислій формі, щоб читач міг відразу вирішити, чи варто йому витратити час на читання розгорнутого матеріалу. У багатьох випадках, як в арабському, так і в англійському, ця важлива (основна) інформація викладається у вигляді бездієслівної іменної конструкції:

مصادمات عنيفة في أنحاء الضفة والقطاع

Запеклі зіткнення в деяких районах Західного берега річки Йордан і сектора Газа.

Дієслівні фрази, такі як حدث بالأمس (сталося вчора), в таких заголовках практично не потрібні; але якщо вони додаються, можливо, щоб доповнити інформацію деталями, наприклад: час і місце події, то їх доцільніше розміщувати після основного інформаційного фокусу, а не перед ним (хоча в арабській мові, для цього немає жодних синтаксичних обмежень). Саме необхідність зосереджуватися на основній інформації пояснює використання порядку слів (підмет + присудок + обставина) в заголовках.

У той час як речення в прямому новинному повідомленні, як правило, мають структуру (дієслово + підмет + доповнення (дуже часто з попередньою інверсією обставин часу, мети та інших)), порядок слів у більш дискурсивному письмі є більш варіативним і індивідуальним. Проте простежується загальна тенденція в текстах, які поєднують оповідь і рефлексію або коментар до контексту: у оповідних реченнях, що розвивають дію, зазвичай використовується порядок слів (дієслово + підмет + доповнення), а в інших типах речень – (підмет + дієслово + доповнення). Прикладом може слугувати стаття «العلمانيون وخصومهم» (Секуляристи та їхні

протівники (додаток А)). У цьому тексті присутня основна оповідна структура, що описує різні концепції держави та їхній зв'язок із релігійними та світськими ідеями, зосередившись на прикладах з арабського світу, у яку вбудовано фонові коментарі, а саме: 1) сучасний стан секуляризму та релігійних систем в арабському світі, особливо щодо прав і свобод; 2) критика наявних систем і порівняння їх з ідеалом секулярного суспільства; 3) згадка про роль і вплив різних релігійних груп та їхніх підходів до влади. У тексті постійно чергуються порядок речень (дієслово + підмет + доповнення) і (підмет + дієслово + доповнення). Основні речення перших кількох абзаців в яких був вільний вибір між двома порядками (тобто без інверсії, що автоматично веде до порядку (дієслово + підмет + доповнення)), розподіляються наступним чином:

(дієслово + підмет + доповнення):

اقتضت المناقشات المتعلقة بطبيعة النظام المصري الجديد تجديد البحث في مبدأ «الدولة المدنية».

Дискусії про природу нового єгипетського режиму зажадали відновлення дослідження принципу «громадянської держави».

(підмет + дієслово + доповнення):

تلك محاولة أحمد سالم الذي وقع باسم «أبو فهر السلفي» كتيباً جعل موضوعه «الحكم المدني».

Це спроба Ахмеда Салема, який під псевдонімом «Абу Фахр ас-Сальфі» підписав брошуру, присвячену темі «цивільного правління».

З цього видно, що речення зі структурою (дієслово + підмет + доповнення) є частиною наративу, який розповідає про концепції держави в контексті релігійних і світських ідей, тоді як у реченнях із структурою (підмет + дієслово + доповнення) автор тимчасово виходить за межі розповіді, щоб прокоментувати або піддати критиці загальні положення або пояснити їх. Невипадково, що в текстах, подібних до цього, дієслова в реченнях зі структурою (дієслово + підмет + доповнення), як правило, вживаються у минулому часі (завершені дії), а дієслова в реченнях зі

структурою (підмет + дієслово + доповнення) – у теперішньому часі (загальні істини, звичні дії тощо).

3.2. Синонімія часток «و» та «ف»

У сучасній арабській літературній мові сполучникові частки «و» та «ف» виконують важливу функцію у вираженні різних семантичних відношень між реченнями, абзацами та частинами тексту. Вони використовуються для позначення одночасності подій, послідовності та причинно-наслідкових зв'язків. Такі частки є засобом, що сприяє встановленню зв'язків між подіями або явищами у текстах різних жанрів, зокрема в медійному дискурсі.

У медіаарабській мові частка «و» зберігає свої первісні функції, особливо в контексті введення часових або пояснювальних обставин (حال). Однак, вона часто може бути замінена або підсилена іншими елементами, що надає висловлюванню додатковий акцент. Наприклад, частка «و» або «ف» може бути замінена на كما для вказівки на декілька дій, виконаних тією ж особою або подібних за характером:

شارك وزير الخارجية الأردني في القمة العربية التي عقدت في الرياض، حيث ألقى خطابًا حول أهمية التعاون الإقليمي كما اجتمع الوزير مع عدد من نظرائه لمناقشة القضايا الإقليمية والتحديات الأمنية.

Міністр закордонних справ Йорданії взяв участь в Арабському саміті в Ер-Ріяді, де виступив з промовою про важливість регіонального співробітництва і зустрівся з низкою своїх колег для обговорення регіональних проблем і викликів безпеки.

حضر الرئيس الاجتماع كما ألقى خطابًا رسميًا.

Президент був присутній на зустрічі, а також виголосив офіційну промову.

Частка «و» у медіаарабській мові може бути підсилена або замінена різними фразами, які надають висловлюванню більшої ваги або акценту, не вимагаючи при цьому додаткового перекладу:

تلقى وزير الخارجية السعودي الأمير فيصل بن فرحان دعوة من وزير الخارجية الأمريكي أنتوني بلينكن للمشاركة في قمة المناخ القادمة. (و) من المهم الإشارة إلى أن القمة ستعقد في ديسمبر المقبل في العاصمة الأمريكية واشنطن.

Міністр закордонних справ Саудівської Аравії принц Фейсал бін Фархан отримав запрошення від держсекретаря США Ентоні Блінкена взяти участь у майбутньому кліматичному саміті. Важливо зазначити, що саміт відбудеться в грудні наступного року у Вашингтоні, округ Колумбія.

Причинно-наслідкові або корелятивні функції часток «و» і «ف» можуть також бути замінені іншими елементами, такими як حيث або إذ, що використовуються для введення обставинних конструкцій:

اجتمع الرئيس اللبناني مع نظيره الفرنسي في باريس لبحث العلاقات الثنائية بين البلدين، إذ التقى الرئيسان في قصر الإليزيه يوم الاثنين الماضي لمناقشة القضايا الإقليمية.

Президент Лівану зустрівся зі своїм французьким колегою в Парижі, щоб обговорити двосторонні відносини. У понеділок обидва президенти зустрілися в Єлисейському палаці, щоб обговорити регіональні питання.

وقع وزير الخارجية السعودي اتفاقية تعاون جديدة مع الاتحاد الأوروبي، حيث أدى الاجتماع السنوي في بروكسل إلى التوصل لهذا الاتفاق.

Міністр закордонних справ Саудівської Аравії підписав нову угоду про співпрацю з Європейським Союзом, про що було домовлено на щорічній зустрічі в Брюсселі.

У цьому випадку заміна частки «و» на حيث підкреслює причинно-наслідкові зв'язки між подіями.

У медіаарабській мові частка «ف» виконує важливу функцію в певних синтаксичних конструкціях, таких як «що стосується...» (أما... ف), «хоча... все ж таки» (ف) та умовні речення (إذا... ف). У цих випадках частка «ف» є необхідною для збереження смислових і структурних функцій. Проте за межами таких конструкцій вона рідко використовується в новинних текстах:

أما الاتفاقية الجديدة فستُنَفَّذ في العام القادم، بناءً على التفاهم بين الطرفين.

Що стосується нової угоди, то вона буде реалізована наступного року, на основі домовленості між сторонами.

بالرغم من الصعوبات الاقتصادية، فالحكومة مستمرة في تنفيذ الإصلاحات.

Хоча економічні труднощі існують, уряд все ж таки продовжує впроваджувати реформи.

إذا استمرت المفاوضات بشكل إيجابي، فسيتم التوصل إلى اتفاق قريباً.

Якщо переговори продовжаться у позитивному руслі, то угода буде досягнута незабаром.

Часто в медіаарабській мові зустрічається надмірне акцентування, коли додаткові частки використовуються для підкреслення певних елементів, наприклад, у вживанні частки *و* перед пояснювальними фразами, такими як *و ذلك* в конструкціях для уточнення обставин, або перед відносними займенниками, як-от *الذي*:

وافق مجلس النواب على مشروع القانون الجديد و ذلك من أجل تعزيز حقوق المواطنين.

Палата представників схвалила новий законопроект з метою посилення прав громадян.

قامت الحكومة بتطوير برنامج جديد و الذي يهدف إلى تحسين الخدمات الصحية في البلاد.

Уряд розробив нову програму, яка спрямована на покращення медичних послуг у країні.

У медіаарабській мові також спостерігається взаємозамінність прийменників, яка не впливає на суттєвий зміст висловлювань, але може мати певні стилістичні або регіональні відтінки. Така варіативність у використанні прийменників, як у випадку з *في* та *ب* або *لدى* та *عند*, свідчить про гнучкість та динамічність сучасної медіамови. Це явище часто простежується в текстах новин і офіційних повідомленнях, де синонімічне використання прийменників зберігає основний смисл, але додає варіативності у вираженні. Подібні приклади

демонструють, як контекст формує вибір прийменника, що при цьому не змінює загальної семантики тексту:

حضر وزير الخارجية القطري في مكتبه ب الدوحة أمس السفير الجديد لفرنسا في قطر، كما استقبل سفراء كل من البرازيل وإسبانيا.

Вчора міністр закордонних справ Катару прийняв у своєму офісі в Досі нового посла Франції в Катарі, а також послів Бразилії та Іспанії.

وصل رئيس وزراء الأردن إلى عمّان، وكان في استقباله عند وصوله ملك الأردن ووزير الداخلية.

Прем'єр-міністр Йорданії прибув до Амману, де його привітали король Йорданії та міністр внутрішніх справ.

قام رئيس لبنان بزيارة رسمية إلى الكويت في بداية الأسبوع، وكان في استقباله في المطار رئيس الكويت وعدد من ممثلي الحكومة.

Президент Лівану відвідав Кувейт з офіційним візитом на початку тижня і його зустріли в аеропорту президент Кувейту і низка представників уряду.

Варіативність прийменників часто залежить від особливостей контексту та лексичних норм. Зокрема, *في* та *ب* можуть використовуватись для позначення місця дії, що формує відтінок різної експресивності. Приклади використання прийменників *لدى* та *عند* у цьому контексті слугують ілюстрацією того, як у медійному дискурсі акцентується увага на формальності ситуації, зокрема в офіційних зустрічах або прибуттях державних осіб.

Такі явища в медіаарабській мові створюють стилістичне урізноманітнення та гнучкість, що дозволяє зберігати смислову чіткість і забезпечувати багатозначність повідомлень.

3.3. Модальність та її роль у структурі та семантиці

Модальність є ключовою категорією, що стосується семантики та прагматики мови. Вона виражає ставлення мовця до твердження, вказуючи на такі аспекти, як можливість, необхідність, ймовірність або бажання. Хоча модальність проявляється через синтаксичні конструкції, її сутність лежить у сфері смислового змісту та комунікативного контексту. У цьому розділі буде розглянуто важливість модальності в мовній системі, її вплив на структуру речень і, що особливо важливо, на семантичне навантаження професійної лексики арабських ЗМІ. Вибір модальності як однієї з досліджуваних тем зумовлений тим, що в арабських ЗМІ професійна лексика тісно пов'язана з вираженням ступеня впевненості, припущень і оцінок подій. Це особливо актуально для медіатекстів, де від тонкощів модального вираження залежить сприйняття та інтерпретація інформації аудиторією.

Стаття «العلمانيون وخصومهم» (Секуляристи та їхні противники (додаток А)), є закликом до секуляристів не відступати від своєї політичної програми, відстоювати всі принципи, що складають їхню ідеологію, у протистоянні на публічній арені з тими, хто виступає проти них, або з тими, кого вони намагаються переконати у протилежному. Під час аналізу фрагментів з цієї статті речення будуть згруповані так, щоб різні модальні засоби виділялися один на фоні іншого, створюючи цілісне уявлення про їхні функції. Збереження порядку речень дозволить продемонструвати, як модальні елементи інтегруються в перебіг авторської аргументації. Хоча вступна частина статті, яка описує події, що спонукали автора до роздумів, на перший погляд здається менш насиченою модальними значеннями, але при більш глибокому аналізі в ній виявляються певні модальні відтінки:

1)

ونجد بين أيدينا محاولة إسلامية للاستيلاء على هذا المبدأ تستحق أن نقف عندها

Ми бачимо перед собою спробу ісламістів узяти на озброєння (заволодіти) цей принцип (тобто принцип «громадянської держави» (الدولة المدنية)), який заслуговує на те, щоб ми на ньому зосередили увагу.

Одним із компонентів цього речення, який від самого початку може бути сприйнятий як модальний маркер, є дієслово *تستحقّ* ((він) заслуговує), семантичне навантаження якого дозволяє йому функціонувати як деонтичний маркер, тобто вказувати на обов'язковість або нормативність дії (Crystal, 2008, с. 136). Однак у цьому контексті варто зазначити, що воно має схильність до позитивної конотації, тому його можна розглядати і як таке, що має оціночну (evaluative) складову, тобто оцінку або ціннісне судження, надаючи певне значення чи цінність описуваній дії (Crystal, 2008, с. 176). Такий підхід дозволяє враховувати можливе модальне злиття, що залежить від пропозиціонального змісту, тобто від того, яке твердження або положення розглядається в контексті. У даному випадку цей зміст присутній і побічно виражений у фразі *محاولة إسلامية للاستيلاء على هذا المبدأ* (спроба ісламістів взяти на озброєння цей принцип), яка передбачає подальші твердження та позиції, які автор має намір спростувати. Це можна підтвердити, звернувшись, наприклад, до значень, зазначених у словниках. Наприклад у арабсько-російському словнику: «мати право», «мати претензії», «заслужувати», «бути гідним (чогось)» (Баранов, 2005). Звичайно, можна припустити, що в цьому контексті можливі й інші інтерпретації, наприклад, зустрічаються інші варіанти перекладу такі як: «потребувати», «вимагати», «пред'являти вимогу» або «наполегливо просити». У такому разі значення може бути конотативно нейтральним, і це можна розглядати як суто деонтичний маркер, що вказує на необхідність або обов'язковість дії.

Ще один лексичний елемент, який навряд чи є конотативно нейтральним, – віддієслівний іменник *استيلاء* (захоплення), який, виходячи з ворожого й агресивного характеру, зазвичай асоціюється з поняттям захоплення, завоювання або заволодіння чимось, і тим самим набуває негативної конотації. У цьому контексті, з урахуванням позиції автора щодо обговорюваних питань, яка впливає з статті загалом і передбачається в її перших рядках, ця конотація стає явною та очевидною

(актуальною). Якщо припустити, що така конотація дійсно присутня, вона набуває значення і з оціночної точки зору, що, своєю чергою, змушує звернути увагу на те, як вона може взаємодіяти зі словом *تستحقّ*. Приписуючи слову *تستحقّ* виключно функцію деонтичного маркера, можна обмежитися припущенням, що вони діють на різних рівнях. Однак доцільніше було б врахувати оціночну складову слова *تستحقّ*. Це дозволить виявити взаємодію, що призводить до одного з двох можливих результатів: або *استيلاء* модифікує *تستحقّ*, позбавляючи його позитивної конотації, що було б майже рівнозначним першому припущенню, згідно з яким *تستحقّ* виступає як суто деонтичний маркер, або ж відбувається модифікація, яка не зводиться до усунення переважно позитивної конотації, а радше до її трансформації, надаючи відтінок тонкої, ледь вловимої іронії. Така іронія, хоча і ледь помітна, підсилює загальний осудливий тон висловлювання та зберігає свою значущість на оціночному рівні.

Що стосується виразу *نجد بين أيدينا* (ми бачимо перед собою), то на перший погляд він виконує лише дейктичну функцію, тобто вказує на розташування події в просторі та часі (Crystal, 2008, с. 133). Однак він набуває більш складної ролі, якщо його зіставити з іншою формулою, що зустрічається у другому абзаці статті, з якою його об'єднують дві характеристики, а саме наявність дієслова чуттєвого сприйняття у формі 1-ї особи множини:

2)

ندرك إذن أن الدولة الإسلامية شيء والدولة الدينية شيء آخر مختلفٌ عنها جداً

Таким чином, ми (можемо) помітити, що ісламська держава – це одне, а релігійна держава – це інше, суттєво від неї відрізняється (зовсім інше).

У цьому контексті дієслово *ندرك*, особливо в поєднанні з прислівником *إذن*, функціонує як маркер аргументації, за допомогою якого вибудовується логіка (хід) міркувань та формулюється висновок. Однак варто враховувати не лише наявний факт елемента аргументації, але й можливість наявності модальної функції, аналогічної тій, що спостерігається у *نجد بين أيدينا*. Що стосується прикладу (2), то

використання дієслова чуттєвого сприйняття можна розглядати як маркер академічного дискурсу, що може свідчити про намір автора імітувати цей тип дискурсу. Однак воно не обов'язково буде функціонувати як хеджування так само явно (відкрито) й експліцитно, як інші можливі маркери (Осипов, 2012, с. 57). Його хеджувальна функція, ймовірно, реалізується досить опосередковано через використання мовних кліше, характерних для дискурсу, який підходить для навчальної аудиторії або для ситуації, характерної для публічного виступу перед живою аудиторією, наприклад, в академічному середовищі. Виходячи з цього припущення, можна розглядати використання займенників і дієслівних форм 1-ї особи множини, а також складного прийменника у прийменниковій конструкції *بين أيدينا* (перед нами), що має просторовий ефект, як у прикладі (1). Ці прийоми можна вважати ознаками дискурсу, у якому передбачається, що з віртуальною аудиторією автор говорить так, ніби вона фізично присутня перед ним під час його доповіді. Цей тип дискурсу використовується для створення ефекту об'єктивності, коли особиста залученість автора до змісту обмежується, і саме ця відстороненість асоціюється нині з позицією лектора, що, у свою чергу, використовується як засіб надання його позиції достовірності, діючи приблизно так само, як модальне хеджування.

Наступний абзац є прикладом риторичної фігури, відомої як гіпофора, за допомогою якої автор дискурсу ставить запитання і сам же на нього відповідає. Прийом, що зазвичай інтерпретується як прагнення запобігти в межах аргументативного дискурсу запереченням, які, як передбачає оратор, можуть бути висунуті аудиторією, і заздалегідь на них відповідає:

3)

ما الذي تفقده هذه الدولة بافتقادها الصفة العلمانية؟ لا يصعب علينا أن ندرك أن المساواة بين المواطنين هي رأس ما
يضحي به ههنا

Що втрачає держава, не будучи світською? Неважко помітити, що головним, чим жертвують у цьому випадку, є рівність між громадянами.

У цьому випадку, виходячи зі змісту цього фрагмента та його взаємодії з контекстом, можна припустити, що йдеться не стільки про запобігання можливим запереченням, скільки про спробу створити умови (динаміку) для введення ідеї, яку автор прагне підкреслити. Однак, окрім інтерпретації гіпофори, значущість цього абзацу полягає в тому, що в ньому представлені комунікативні стратегії, що узгоджуються з раніше розглянутими фрагментами, при цьому помітне певне підвищення тону, що привертає увагу до раніше використаних прийомів і таким чином висвітлює їх у новому світлі. Перш за все, це сама гіпофора, яка відображає інтерес до використання прийомів, запозичених з усного стилю спілкування, з метою взаємодії з читачами так, ніби публіка залучена до усної презентації (тільки цього разу відчувається, що автор хоче посилити напругу свого віртуального спілкування з аудиторією, вдаючись до більш емоційно забарвленого тону). По-друге, наявність прислівника місця *هنا* підсилює тенденцію зробити обговорювану тему більш відчутною або конкретною, надаючи їй просторових характеристик (тобто створюється враження, що предмет обговорення знаходиться ніби у фізичному просторі перед аудиторією), це також виражено у прийменниковій конструкції *بين أيدينا* у прикладі (1) (знову ж таки, можна співвіднести вживання частки *ها* з дещо підкресленим акцентом на дейктичних елементах, що використовуються для залучення аудиторії). По-третє, займенник 1-ї особи множини *لا يصعب علينا* (нам не важко) використовується для того ж ефекту, що вже був помічений у прикладах (1) і (2). Важливо також зазначити, що дієслово *ادرك* пов'язане тут з літотою, що чітко демонструє його інтеграцію у вираз, який функціонує як епістемологічний модальний маркер, тим самим вказуючи на позицію автора щодо істинності його твердження (Crystal, 2008, с. 171). Зважаючи на те, що літота сама по собі є амбівалентною – вона може використовуватися або для підсилення, або для пом'якшення твердження, протилежність якому формально заперечується, слід звернути увагу на інші особливості цього фрагмента, які передбачають більш явну участь автора у підтримці свого повідомлення. Таким чином, літота тут використовується для підсилення. Це означає, що ефект цієї фігури полягає в тому, щоб вказати на те, що автор надає

високий ступінь істинності своєму твердженню. Іншим важливим моментом є і саме вживання дієслова ادرك в однозначному модальному вираженні, оскільки це вживання відкриває можливість припустити, що дієслова чуттєвого сприйняття, що зустрічаються в раніше розглянутих фрагментах, також можуть мати модальну функцію, а отже, можуть бути зрозумілі як такі, що безпосередньо вказують на (менш категоричне) підтвердження автором істинності введених ним тверджень. У зв'язку з цим можна також врахувати, що форма недоконаного виду дієслова ادرك у прикладі (2) може бути модально наповненою.

Поступове посилення акценту епістемологічної модальності стає ще більш помітним у наступному реченні:

4)

على أن الحرّية التي يبدو غيابها ساطعاً عن عالم أبي فهر الذهني إنما هي تلك التي تحتلّ موقع الركيزة من تصوّر العلمانية وهي حرّية الضمير

Свобода, відсутність якої у ментальному світі Абу Фіхра є настільки очевидною, є саме тією свободою, яка відіграє ключову роль у концептуалізації секуляризму, а саме – свобода совісті.

В даному контексті дієслово بدأ у підрядному означальному реченні التي يبدو غيابها ساطعاً (відсутність якої здається настільки очевидною) зазвичай може використовуватися як засіб хеджування, проте в цьому контексті воно не виконує таку функцію. Це пов'язано з тим, що воно поєднане з іменним присудком ساطع (яскравий, очевидний), і тим самим стає чітким поворотним моментом у поступовому посиленні несхвального тону статті. Синтаксична структура цієї фрази не дозволяє провести точне розмежування між модальним маркером і пропозицією (змістом висловлювання), однак це розмежування можна зробити на семантичному рівні. У даному випадку епістемічна модальність виражає, що відсутність свободи совісті у ментальному світі Абу Фіхра є ключовою інформацією. Інформація про ступінь упевненості або достовірності висловлювання представлена у контексті, водночас можна також виявити елементи

оціночної модальності, особливо з огляду на те, що автор згадує цю свободу як центральний елемент секуляризму, що можна інтерпретувати як спробу підкреслити серйозність позиції Абу Фіхра та, відповідно, позначити негативне ставлення автора до цієї позиції. Цей фрагмент також синтаксично включений у речення у формі підрядного означального речення, що аналогічно до того, як у попередньому випадку були представлені епістемічно релевантні елементи. Це пояснює, чому значення цієї інформації можна сприймати як частину пропозиції (загального змісту висловлювання), але водночас слід звертати увагу на її модальне значення. Більше того, інтеграція модально релевантних елементів у текст, який містить пропозицію, таким чином, що ці елементи ледь помітні за суто формальними ознаками, разом з амбівалентністю окремих сегментів навіть при семантичному аналізі, вказує на свідомий вибір автора. Це свідчить про послідовну стратегію, яку автор використовує у роботі з модальними маркерами.

У наступних уривках, згрупованих на основі загальних характеристик модальних маркерів, досягнуто піку експліцитності модального позначення. Тут також проявляється кульмінація критичного настрою автора в засудженні стратегії умиротворення (задовольнити вимоги противника або зробити його менш агресивним, наприклад, шляхом поступок), яку використовують ті, хто прагне заручитися визнанням з боку політичних сил, що підтримують ісламістську повістку:

5)

فهل يجدي أنصار العلمانية في مجتمعاتنا التي يغلب عليها الإسلام شيئاً أن يقدموا توضيحات تتناول المضمون أو أخرى تُقتصر على الشكل وحسب فيرفعوا مثلاً راية الحكم المدني عوضاً عن راية أخرى يرونها أشدّ استنفاراً للخصومة هي راية العلمانية؟

Чи може бути якась користь у тому, що прихильники секуляризму в наших суспільствах, де переважає іслам, йдуть на поступки, жертвуючи або змістом своєї позиції (тобто змінюючи або пом'якшуючи свої ідеали та принципи), або формою (зовнішніми аспектами чи вираженням цих ідеалів), щоб уникнути

конфронтації. Прикладом такої поступки є заміна прямого просування ідеї секуляризму на менш конфліктну концепцію громадянського правління.

6)

وَألى أيّ مدى يمكنهم المضى في تكييف العلمانية أو في تلطيفها إذا هم شاؤوا الإبقاء على الجوهر؟

Наскільки далеко прихильники секуляризму можуть зайти в зміні або пом'якшенні його принципів, щоб при цьому зберегти його ключову, основоположну суть. Тобто існують спроби пристосувати або пом'якшити секуляризм, але при цьому виникає питання, чи можна зберегти його справжні принципи за таких змін.

7)

هل يجدي رشّ بعض السكر على اللقمة المرّة وكأنما يراد تهريب نظامٍ للحكم برّمته يرفضه المستهدفون به؟

Чи є сенс намагатися пом'якшити деякі неприємні аспекти системи (наче «присипати цукром гіркий шматок»), якщо в результаті ця система все одно буде відкинута тими, на кого вона спрямована.

8)

وهل يصحّ، من الجهة الأخرى، أن يضخّى بمبدأ السيادة الشعبية وهو الضامن لحرية المواطنين وللمساواة بينهم؟

Чи правильно, з іншого боку, жертвувати принципом народного суверенітету, враховуючи, що саме він є запорукою свободи громадян та рівності між ними?

9)

وهل يستقيم أن ينكر على هذه السيادة موقعها بما هي مصدر التشريع؟

Чи є правильним або допустимим заперечувати чи обмежувати суверенітет (владу, яка має право встановлювати закони) як основне джерело законодавства. Тобто, чи може суверенітет, який традиційно розглядається як основне джерело законодавчої влади, бути позбавлений цієї ролі чи статусу.

10)

وهل ينكر أن حرّية الضمير، وهي المقدّمة بين الحرّيات، مورثة لسنوف شتى من التّنوع سواء أوجد التعدّد المذهبي في المجتمع أم لم يوجد؟

Чи можна заперечувати, що свобода совісті, будучи однією з ключових свобод, сприяє різноманіттю в суспільстві, незалежно від наявності конфесійного різноманіття. Тобто, навіть якщо в суспільстві немає багатьох релігійних груп, свобода совісті все одно створює різноманіття.

11)

وإذا كان يتعيّن على الدولة العلمانية أن تحمي المذاهب الدينية وأن تضمن لها حرّية الشعائر في حدود النظام العامّ فهل يعتبر مشروعاً أن يجاز للطوائف ضمّ الأفراد ضمّاً حكماً، على ما هي الحال في لبنان، إلى جماعات لا يرغبون في الانتماء إليها؟

Якщо секулярна держава зобов'язана захищати релігійні конфесії та гарантувати їм свободу віросповідання в межах загального законодавства, то чи можна вважати легітимним, щоб секти мали право примусово (довільно) включати осіб до своїх рядів або груп, як це відбувається в Лівані, навіть якщо вони не хочуть належати до цих груп.

Найяскравішою рисою, спільною для всіх цих уривків, є найвищий ступінь експліцитності, досягнута за допомогою модальної маркованості в тексті. Роль риторичних запитань, особливо тих, що починаються із запитальної частки هل, очевидна: їх слід інтерпретувати як акцентоване заперечення (незгоду). Це основний прийом, що підкреслює посилений тон докору (осуду) автора, адресований тим, хто готовий йти на компроміс, жертвуючи тим, що представляє собою справжній секуляризм. Це наростаюче загострення автора супроводжується рядом рішень, пов'язаних із застосуванням модальних маркерів, тобто він починає відмовлятися від більш стриманого та обережного підходу використання модальних маркерів, що характерний для перших абзаців статті. Якщо звернути увагу на те, як модальність виражена в уривках першої частини, можна виділити, з одного боку, випадки, коли сегменти, що відіграють роль у позначенні модальності, інтегровані в речення, які виражають пропозицію (у формі підрядних

означальних речень, як у прикладах (1) і (4)), і можуть бути семантично ледь помітні від самої пропозиції (настільки тісно інтегровані у саме висловлювання), що їх важко відокремити від основного змісту, приклад (4). З іншого боку, існують випадки, коли сегменти формально відокремлені й зазвичай функціонують як складнопідрядні речення, таким чином слова чи конструкції, що виражають модальність у цих реченнях, мають форму, яка більше відповідає тому, що прийнято вважати характерним для модальних маркерів. Однак їхнє модальне значення слабо виражене і значною мірою залежить від контексту та інтерпретації, а лексичні одиниці, з яких вони складаються, не завжди безпосередньо пов'язані з модальним значенням, яке вони, вочевидь, передають (дієслова чуттєвого сприйняття, використані в прикладах (1), (2) і (3)). Ситуація помітно змінюється, якщо звернутися до останніх уривків: із синтаксичної точки зору модальні маркери «відокремлені» від сегментів, що передають пропозицію, і виступають у ролі головних речень стосовно підрядних речень, які піддаються модалізації. Модальне значення передається переважно за допомогою окремих лексичних одиниць, які загалом здатні функціонувати як аксіологічні модальні маркери навіть поза межами даного конкретного контексту дієслова *يجدي* (бути корисним) у прикладах (5) і (7), *يصحّ* (бути правильним/прийнятним) у прикладі (8) і *استنقَام* (бути правильним/коректним) у прикладі (9), усі знаходяться в недоконаній формі). Поряд із цим також використовується імпліцитна перифраза у прикладі (11) *يعتبر* *مشروعاً* (це вважається легітимним). Існує також ще один момент, за яким ця остання група речень відрізняється від першої. У цьому випадку синтаксичні контексти цих речень такі, що ймовірність того, що форма дієслів у дійсному способі, яка виконує функцію модальних маркерів, буде наділена модальним значенням, значно вища, ніж у прикладі (2). Це значною мірою стосується прикладів (5), (7), (8), (9) і (10), і практично не викликає сумнівів, що це стосується і прикладу (11).

Контраст із попередніми уривками стає менш різким при розгляді прикладу (6), де дієслово *امكن* (бути можливим) може розглядатися як маркер динамічної модальності. Однак, зважаючи на контекст, створений іншими запитальними

реченнями у тексті, і беручи до уваги наявність принаймні однієї лексичної одиниці – віддієслівного іменника *تلطيف* (пом'якшення, урівноваження), яке в ширшому контексті висловлювань автора може мати негативну конотацію і таким чином відігравати роль у позначенні аксіологічної модальності, можна з упевненістю припустити, що модальне значення, фактично передане реченням, узгоджується з модальним значенням інших суміжних речень. Крім того, навіть у цій групі є випадки, коли елементи, що передають пропозицію, також відіграють свою роль у передачі модально релевантного значення. Згаданий віддієслівний іменник *تلطيف* у прикладі (6), до якого можна додати вираз *رش بعض السكر على اللقمة المرّة* (посипати цукром гіркий шматок) у прикладі (7). Цей вираз, чудово інтегрований у синтаксичний і семантичний контекст речення, яке піддається модалізації, завдяки своїй очевидній негативній конотації також відіграє важливу роль у вираженні негативного погляду автора на сам зміст, який він передає разом із рештою речення. Аналогічну роль можна приписати підрядному обставинному реченню *وهو الضامن لحرية المواطنين وللمساواة بينهم* (враховуючи, що він є гарантом свободи громадян та рівності між ними) у прикладі (8). Воно подібне до другого підрядного означального речення в прикладі (4) за тим, як воно передає зміст, що сприяє посиленню оціночної модальності всього речення. Тим не менш, усе це не скасовує того факту, що приклади (5) – (11) є кульмінацією наростаючого осудливого тону в дискурсі автора, який виражається за допомогою риторичних засобів (риторичних запитань і анафори, створеної повторенням запитальної частки *هل*) та використанням модальних маркерів, коли автор залишає осторонь обережність і стриманість, що було характерно для початку статті.

ВИСНОВКИ ДО 3 РОЗДІЛУ

Висновки цього дослідження підкреслюють значущість професійної лексики арабомовних ЗМІ в контексті прагматики, семантики та синтаксису. Проаналізовані синтаксичні структури, включаючи порядок слів і часові форми,

вказують на їхню прагматичну функцію — керування сприйняттям новинної інформації. Структура заголовків та основних текстів у медіа зумовлює чітке розмежування фактів і рефлексій, що відображає гнучкість мови в переданні змісту.

Дослідження часток «و» та «ف» показало їхню ключову роль у підтриманні когерентності текстів та встановленні причинно-наслідкових зв'язків. Їхня варіативність та синонімія підкреслюють адаптивність арабської мови у медіадискурсі.

Окрему увагу заслуговує роль модальності як засобу впливу на тональність тексту і сприйняття інформації. Модальні маркери виконують функцію формування оціночного контексту та є інструментом підсилення аргументаційної ефективності. Таким чином, результати роботи демонструють, що модальні маркери є невід'ємним компонентом професійної лексики арабомовних ЗМІ, оскільки вони надають можливість більш гнучко керувати комунікативним процесом, формуючи як змістовну, так і емоційну складову повідомлень. Вони сприяють більш тонкому та складному представленню ідей, що відображає сучасні тенденції в мовному та політичному дискурсі.

Загалом, дослідження показало, що арабомовні ЗМІ активно впливають на трансформацію сучасної арабської мови, використовуючи професійну лексику для створення інформаційних та ідеологічних наративів. Узагальнюючи результати дослідження, можна стверджувати, що арабомовні ЗМІ є важливим майданчиком для мовної інновації та розвитку сучасної арабської літературної мови. Вплив професійної лексики, в тому числі модальних конструкцій, відіграє значну роль у формуванні не лише змістовної, але й прагматичної структури повідомлень, що сприяє ширшому розумінню трансформаційних процесів у сучасній арабській мові.

ВИСНОВКИ

У ході проведеного дослідження, присвяченого аналізу професійної лексики арабомовних засобів масової інформації через призму семантичного, прагматичного та структурного підходів, було виявлено низку ключових аспектів, що визначають сучасну медійну мову арабського світу. Зокрема, дослідження показало, що арабська медіамова є динамічним інструментом, який відображає та впливає на трансформаційні процеси в суспільстві, зокрема у соціальних, політичних та культурних сферах.

Однією з основних характеристик професійної лексики в арабомовних ЗМІ є її гнучкість і здатність адаптуватися до нових комунікативних реалій. Семантичний аналіз виявив багатозначність і змінність значень окремих мовних одиниць залежно від контексту, що підкреслює роль соціально-культурних чинників у формуванні значень знаків. Наприклад, семантичні процеси розширення значень і деривації активно використовуються у створенні нових термінів та адаптації вже існуючих понять до нових соціальних та політичних реалій. Арабомовні ЗМІ відіграють важливу роль у цих процесах, впроваджуючи нові слова та вирази, що забезпечують гнучке й адекватне відображення актуальних подій. Це свідчить про важливість професійної лексики ЗМІ як засобу модернізації та адаптації арабської мови до глобалізаційних викликів.

Структурний аналіз професійної лексики ЗМІ демонструє важливу роль синтаксичних конструкцій у формуванні значень і ефективному передаванні інформації. Використання фіксованих синтаксичних структур, таких як «підмет + присудок + обставина» в заголовках, дозволяє концентрувати увагу читача на ключових аспектах новини. Водночас тенденції до спрощення синтаксису та номіналізації допомагають журналістам створювати більш об'єктивні й нейтральні повідомлення, що підкреслює прагнення до дотримання професійних стандартів і вимог новинного дискурсу.

Пасивні конструкції та перифрастичні форми стали важливими інструментами вираження офіційної позиції та об'єктивності у висвітленні подій. Це особливо помітно в текстах новин і аналітичних жанрів, де відбувається структуризація інформації для досягнення чіткості, лаконічності та нейтральності. Вплив глобалізаційних процесів також простежується у збільшенні кількості запозичень з іноземних мов, зокрема англійської та французької. Запозичені терміни адаптуються до арабської синтаксичної і морфологічної систем, що підкреслює здатність мови до інтеграції нових понять без втрати комунікативної ефективності.

Прагматичний аналіз арабомовних медіатекстів показав, що використання професійної лексики у ЗМІ спрямоване не лише на інформування аудиторії, але й на вплив на її сприйняття та інтерпретацію подій. Модальність, як важливий прагматичний компонент, відіграє ключову роль у формуванні оцінок, припущень та вираженні впевненості автора. Зокрема, використання модальних маркерів допомагає створювати емоційний і смисловий контекст для представлених фактів, що дозволяє більш глибоко впливати на аудиторію. Арабські медіатексти активно використовують ці мовні інструменти для посилення аргументації, створення певних соціальних і політичних наративів, а також для маніпуляції суспільною думкою через непрямі або приховані смисли.

Синтаксичні засоби виконують важливу функцію у підтриманні когерентності текстів, встановленні логічних і причинно-наслідкових зв'язків між реченнями та абзацами. Їхня варіативність та синонімія сприяють підвищенню гнучкості вираження і дозволяють авторам новинних текстів маневрувати між стилістичною простотою та формальністю. Особливо значущими ці елементи є в контексті умовних конструкцій, де чітко встановлюється послідовність дій або причинно-наслідкові зв'язки, що сприяє структурній цілісності повідомлень.

Загалом, професійна лексика арабомовних ЗМІ відображає складні процеси мовної трансформації та адаптації арабської літературної мови до сучасних викликів. Аналіз синтаксичних і семантичних аспектів показав, що мова сучасних

медіа поєднує традиційні мовні норми з інноваційними мовними формами, що відображають динамічні зміни в суспільстві. Стандартизація лексики і синтаксису, притаманна медіадискурсу, співіснує з тенденціями до варіативності та творчої адаптації, що дозволяє журналістам ефективно працювати з різними цільовими аудиторіями та реагувати на різноманітні комунікативні потреби.

Важливим результатом дослідження є те, що арабомовні ЗМІ відіграють активну роль у формуванні нових мовних норм та інновацій, водночас зберігаючи спадковість із класичною арабською мовою. Професійна лексика ЗМІ, поєднуючи традиційні й сучасні елементи, є не лише засобом передавання інформації, а й інструментом впливу на суспільну думку та формування ідеологічних наративів. Таким чином, результати даної роботи підтверджують важливість подальших досліджень у сфері семантики, прагматики та структури медіамови, що дозволить глибше зрозуміти процеси трансформації арабської мови в умовах глобалізаційних викликів та змін інформаційного простору.

Ці висновки підкреслюють значущість професійної лексики як важливого елемента медіадискурсу, який забезпечує не тільки комунікативну ефективність, але й сприяє збереженню та розвитку культурної ідентичності арабського світу.

АНОТАЦІЯ АРАБСЬКОЮ МОВОЮ

تهدف هذه الدراسة إلى تحليل اللغة المهنية لوسائل الإعلام الناطقة بالعربية من منظور جوانبها الدلالية، البراجماتية والبنائية، وذلك في سياق التطورات اللغوية المعاصرة تحت تأثير العمليات العالمية. تُظهر النصوص الإعلامية، بوصفها إحدى أكثر الأشكال شيوعًا للتفاعل اللغوي، دورًا مزدوجًا، حيث تعكس التحولات الاجتماعية والسياسية والثقافية، وتساهم في توجيهها وتشكيل الرأي العام. تتجلى أهمية وسائل الإعلام الناطقة بالعربية في قدرتها على التأثير الكبير سواء على المستوى الإقليمي أو الدولي، مما يجعل تحليل لغتها المهني أداة فعّالة لفهم كيفية بناء النصوص الإعلامية ودورها في التواصل مع الجماهير.

يُظهر البحث أن اللغة المستخدمة في الإعلام العربي تتميز بمرونة ملحوظة، مما يتيح لها التكيف مع متطلبات البيئات الاجتماعية والسياسية والثقافية المتغيرة. كما تم تسليط الضوء على كيفية تكوين المعاني في النصوص الإعلامية من خلال استخدام استراتيجيات لغوية، مثل التحولات الدلالية، والصيغ المحاكية، والبناءات الاسمية. تساعد هذه الوسائل اللغوية على إيصال الرسائل بطرق تتناسب مع الأهداف الإعلامية، مما يجعل النصوص أكثر تأثيرًا على المتلقي. إضافة إلى ذلك، تناول التحليل الأدوار الأساسية التي تلعبها العناصر البراجماتية في إيصال الرسائل الإعلامية، حيث تُستخدم اللغة ليس فقط لنقل المعلومات، بل للتأثير على كيفية استيعاب هذه المعلومات وتفسيرها.

كما تم استكشاف دور الصيغ البراجماتية في تحقيق الأهداف التواصلية لوسائل الإعلام، بما في ذلك اختيار الألفاظ والعبارات المناسبة التي تسهم في تحقيق التأثير المطلوب على الجمهور. ومن خلال التحليل الدلالي، تم التطرق إلى كيفية تكوين المعاني بناءً على السياق الاجتماعي والسياسي والثقافي الذي يتم فيه بناء النصوص. بالإضافة إلى ذلك، فإن استخدام الأشكال النحوية مثل المبني للمجهول والتراكيب المحاكية في النصوص الإعلامية يعكس محاولات الصحفيين لضمان الحيادية والموضوعية عند تناول الأحداث.

تُظهر النتائج أن وسائل الإعلام العربية لا تقتصر على نقل الأحداث، بل تعمل كأداة فعّالة لتشكيل الوعي الجماهيري وإدارة التصورات العامة. تمثل اللغة المهنية في هذا السياق آلية للتكيف مع التحديات العالمية، مع الحفاظ على الهوية الثقافية واللغوية للعالم العربي. ومن خلال دراسة التأثيرات البراجماتية، الدلالية والبنائية على النصوص الإعلامية، يُظهر البحث كيف يمكن لوسائل الإعلام أن تكون مصدرًا للابتكار اللغوي الذي يساهم في تطور اللغة العربية الفصحى.

تلعب الأشكال النحوية مثل ترتيب الكلمات والأزمنة النحوية دورًا حيويًا في صياغة النصوص الإعلامية، حيث تؤثر على كيفية استقبال الجمهور للرسائل الإعلامية وفهمها. وتساهم استراتيجيات التحول الدلالي والاسمية في زيادة موضوعية الرسائل الإعلامية وتوفير لغة محايدة تساهم في تقديم محتوى إخباري يعكس الواقع دون تحيز.

بالإضافة إلى ذلك، فإن البحث في استخدام الجمل المبنية على الاستعارات اللغوية يوضح كيفية تعامل اللغة الإعلامية مع تعقيد الأحداث السياسية والاجتماعية التي تتناولها.

يبرز البحث أهمية الوسائل الإعلامية في تطوير اللغة، مع التركيز على دورها البراجماتي في إدارة المعلومات وتقديمها بطرق تتماشى مع متطلبات العصر. تُعد نتائج الدراسة ذات أهمية كبيرة لفهم العمليات اللغوية التي تؤثر على الاتصال الجماهيري في العالم العربي، مما يفتح آفاقاً جديدة للبحث في مجال الإعلام وعلم اللغة التطبيقي، خاصة في ظل التغيرات العالمية المتسارعة.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Кудрявцева Л.О. (2005). Сучасні аспекти дослідження мас-медійного дискурсу: експресія – вплив – маніпуляція. Мовознавство.
- Маменко Т.В. (2020). Семіотичні категорії Ч. С. Пірса. Мультиверсум: Філософський альманах.
- Стишов О.А. (1998). Нові лексичні запозичення в мові засобів масової інформації. К.: Культура слова.
- Шевченко Л.І. Дергач Д.В., Сизонов Д.Ю. (2014). Медіалінгвістика : словник термінів і понять. Вид. 2-ге, випр. і доп. К.: ВПЦ «Київський університет».
- Шевченко Л.І., Сизонов Д.Ю. (2021). Теорія медіалінгвістики: підручник. Київ: ВПЦ «Київський університет».
- Аландаренко, М.А. (2007). Русско-арабский. Арабско-русский словарь лексики средств массовой информации. М.: АСТ: Восток-Запад.
- Баранов, Х.К. (2005). Арабско-русский словарь. Москва: Валерий Костин.
- Белкин, В.М. (1975). Арабская лексикология. Москва: Издательство Московского университета.
- Гранде, Б.М. (2001). Курс арабской грамматики в сравнительно-историческом освещении. 2-е издание. Москва. Издательская фирма «Восточная литература» РАН.
- Добросклонская, Т.Г. (2008). Медиалингвистика: системный подход к изучению языка СМИ. Москва.
- Осипов, Г.А. (2012). Хеджирование как прагматический инструмент политического дискурса. Международный научно-исследовательский журнал. Филологические науки.

- Abdelali, A. (2004). Localization in Modern Standard Arabic. *Journal of The American Society for Information Science and Technology*.
- Abdelfattah, N. M. S. (1990). Linguistic changes in journalistic language in Egypt, 1935–89: A quantitative and comparative analysis. University of Texas at Austin.
- Abdul-Raof, H. (2006). *Arabic rhetoric. A pragmatic analysis*. Routledge
- Ali, M. (2013). *The Localisation of International News Agency Reports in English Newspapers in the Middle East*. Griffith University
- Anderson, J. M. (2006). *The Linguistics Encyclopedia*. Routledge.
- Bassiouny, R. (2010). *Arabic and the Media: Linguistic Analyses and Applications*. Brill.
- Beeston, A. F. L. (2006). *The Arabic language today*. Washington, DC: Georgetown University Press.
- Bell, A. (1991) *The language of News Media*. Oxford.
- Cotter, C. (2010). *News talk: Investigating the language of journalism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Crystal, D. (2008). *A dictionary of linguistics and phonetic*. Blackwell Publishing.
- Danesi, M. (2010). *Semiotics of media and culture*. London and New York: Routledge.
- Danuta, R. (1998). *The Language of Newspapers*. Routledge.
- Elgibali, A., Korica, N. (2007). *Media Arabic: A coursebook for reading Arabic news*. Cairo. New York.
- Fairclough, N. (1995) *Media Dicourse*. London.
- Fatima, A., Al Kohlani, M. A. (2010). *The function of discourse markers in Arabic newspaper opinion articles*. Washington, DC.
- Hijjo, N. F. M. (2013). *The Analysis of Grammatical Shifts in Translating English News into Arabic*. University of Malaya.

- Holes, C. (1995). *Modern Arabic: Structures, functions and varieties*, London: Long-man Publishing, New York.
- Itule, B. D., Anderson, D. A. (1994). *New writing and reporting for today's media*. New York: McGraw-Hill.
- Kendall, E. (2012) *The Top 1,300 Words for Understanding Media Arabic*. Georgetown University Press, Washington DC.
- Kendall, E. (2012). *Media Arabic, Essential Middle Eastern Vocabularies*. Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Khalil, E. N. (1999). *Grounding in English and Arabic News Discourse*. Universiteit van Amsterdam.
- Lahlali, M. (2017). *Advanced Media Arabic*. Edinburgh University Press.
- Lundin, E. (2021). *Media Arabic Grammar and Semantics. Clauses and non-core elements*. Uppsala University.
- Mellor, N. (2005). *The Making of Arab News*. Noha at University of Sharjah.
- Mellor, N. (2011). *Arab Media: Globalization and Emerging Media Industries*. Polity Press, Cambridge.
- Mencher, M. (1993). *Basic media writing*. New York: Columbia University Press.
- Mol, M. van. (2003). *Variation in Modern Standard Arabic in Radio News Broadcasts*. Paris.
- Montgomery, M. (2019). *Language, Media and Culture: The Key Concepts*. Routledge.
- Morris, C. W. (1971). *Writings on the General Theory of Signs*. The Hague: Mouton.
- Nel, F. (1999). *Writing for the media*. Oxford: Oxford University Press.
- Pashova, T. (2003). *The VS/SV alternation in modern written Arabic from a textual perspective*. *Zeitschrift für Arabische Linguistik*.
- Perrin, D. (2013). *The linguistics of newswriting*. John Benjamins Publishing Company.

Perrin, D., Rocci, A., Burger, M. (2011). Argumentation in newsmaking process and product. Lugano: University of Lugano.

Richter, C., Kozman, C. (2021). Arab media system. Openbook Publishers.

Rouchdy, A. (2002). Language contact and language conflict in Arabic: variations on a sociolinguistic theme. London: Routledge.

Rugh, W. A. (1979) The Arab press: news media and political process in the Arab world. Syracuse, N.Y.: Syracuse U.P

Said, M. (2004). The dictionary English - Arabic. Dar Al-Kutub Al-ilmiyah. Beirut.

Sarig, L. (1995). Discourse Markers in contemporary Arabic. Zeitschrift für Arabische Linguistik.

Stetkevych, J. (2006). The modern Arabic literary language: Lexical and stylistic developments. Washington DC: Georgetown University Press.

Teun, A. van Dijk. (1998). News as discourse. NY.

د. عبد الله النفيسي. (٢٠١٢). الكويت. الرأي الآخر. مكتب آفاق.

Секуляристи та їхні противники. Ахмед Бейдун

العلمانيون وخصوصهم. أحمد بيضون

أعود من حيث انتهيت في عُجالتِي الأخيرة.

في غداة ثورة 25 يناير/كانون الثاني 2011، اقتضت المناقشات المتعلقة بطبيعة النظام المصري الجديد تجديد البحث في مبدأ «الدولة المدنية». ونجد بين أيدينا محاولة إسلامية للاستيلاء على هذا المبدأ تستحق أن نقف عندها. تلك محاولة أحمد سالم الذي وقّع باسم «أبو فهر السلفي» كتيباً جعل موضوعه «الحكم المدني». وهو يوضح فيه مستعيناً على ذلك ابن تيمية وآخرين من أعلام الفقه أن من يُلون الأحكام في الدولة الإسلامية عليهم أن يعتمدوا شرع الله مرجعاً وحيداً لهم. ولكنه يضيف أن هؤلاء الأفراد الذين يعينهم أناس آخرون ولا يحصل تعيينهم بأمر ربّاني لا يُعدّون، بأيّ معنى، بشراً معصومين. وعليه يبقى تفسيرهم الشرع وكذلك اتباعهم إياه قابلين للأخذ والردّ. ويصحّ أن تطلق على حكمهم صفة المدني لجهة أنه لا يسعه الاعتداد بمصدرٍ إلهيّ فلا يعتبر حكماً ثيوقراطياً.

هذه السلطة تبقى، في اتباعها الشرع، أسيرة حدود بشرية كلياً تحدّ عقول متولّيها وإراداتهم. عليه لا تكون الدولة المسائرة لهذا التصرّو دولة دينية في عُرْفِ أبي فهر. فإنما هي دولة مدنية وليس لهذه الصفة أن تمنع، بأيّ حال، وصفها بأنها دولة إسلامية. ندرك إذن أن الدولة الإسلامية شيء والدولة الدينية شيء آخر مختلفٌ عنها جداً. هذا ولا ينسى أبو فهر تذكيرنا بأن هذه الدولة التي يمثّل التزامها الشريعة ضمانَ شرعيتها الوحيد ليست بالدولة العلمانية.

ما الذي تفقده هذه الدولة بافتقادها الصفة العلمانية؟ لا يصعب علينا أن ندرك أن المساواة بين المواطنين هي رأس ما يضخّ به ههنا. فإن المؤمنين (أي المسلمين) يعدّون ذوي امتيازٍ تلقائيّ على سواهم من الأهلين. وتتعرّض حرّياتٌ مختلفة للامتهان ويصبح غير المسلمين هم الضحايا المعرّضين بالأولية للتضرّر من امتهانها بحكم استضعافهم. على أن الحرّية التي يبدو غيابها ساطعاً عن عالم أبي فهر الذهني إنما هي تلك التي تحتلّ موقع الركيزة من تصوّر العلمانية وهي حرّية الضمير. ويعاني المسلمون الذين يحال بينهم وبين تغيير معتقدهم من غيابها فوق ما يعانیه أولئك الذين يتعيّن عليهم القبول بموقعهم الدونيّ لقاء ما يسلم لهم به من هذه الحرّية. وأمّا العلمانية فإن ما يسبق رعايتها توزّع المعتقدات الجماعية في المجتمع إنما هو، في عُرْفها، حقّ كلّ من المواطنين في اعتناق الاعتقاد الذي يرضيه وحقّه، إذا لزم الأمر، في تغييره مستجيباً لما تدعوه إليه خبرته.

فهل يجدي أنصار العلمانية في مجتمعاتنا التي يغلب عليها الإسلام شيئاً أن يقدموا توضيحات تتناول المضمون أو أخرى تُفْتَصِر على الشكل وحسب فيرفعوا مثلاً راية الحكم المدني عوضاً عن راية أخرى يرونها أشدّ استنفاراً للخصومة هي راية العلمانية؟ وإلى أي مدى يمكنهم المضي في تكييف العلمانية أو في تلطيفها إذا هم شأؤوا الإبقاء على الجوهر؟ هل يجدي رشّ بعض السكر على اللقمة المرّة وكأنما يراد تهريب نظامٍ للحكم برمته يرفضه المستهدفون به؟ وهل يصحّ، من الجهة الأخرى، أن يضخّي بمبدأ السيادة الشعبية وهو الضامن لحرية المواطنين وللمساواة بينهم؟ وهل يستقيم أن ينكر على هذه السيادة موقعها بما هي مصدر التشريع؟

وهل ينكر أن حرّية الضمير، وهي المقدّمة بين الحرّيات، مورثة لسنوف شتى من التنوّع سواء أوجد التعدّد المذهبي في المجتمع أم لم يوجد؟ وإذا كان يتعيّن على الدولة العلمانية أن تحمي المذاهب الدينية وأن تضمن لها حرّية الشعائر في حدود النظام العامّ فهل يعتبر مشروعاً أن يجاز للطوائف ضمّ الأفراد ضمّاً حكماً، على ما هي الحال في لبنان، إلى جماعات لا يرغبون في الانتماء إليها؟ أليست هذه القاعدة، وهي داخلة في جوهر النظام القانوني والسياسي في لبنان، منافيةً لحرّياتٍ أساسية يضمنها الإعلان العالمي لحقوق الإنسان؟ وهل يفعل شيئاً سوى الإفراط في الهزل، من جهةٍ أخرى، من يطلقُ صفة العلمانية على النظامين البعثيين في سوريا والعراق؟ لا نشير هنا إلى اتّخاذهما العنوان العلماني قناعاً لطائفية معلومة في الحالتين. وإنما نرى أولى بالإشارة ضراوة الحرب التي شتأها دائماً على حرّية الضمير حيث وجد لها أثر. ونشير للمساق نفسه أن التصديّ بالعنف لحركات أو طواقم ذات صفةٍ دينية لا يسبغ صفة العلمانية على الفاعل تلقائياً. فإنما يقبع جذر هذه الأخيرة في تربة أخرى بعيدة كلّ البعد عن هذه.

من جهتها، تعتمد الدولة الدينية أو المذهبية منطلقاً لها التعيّن الرمزي لمن لهم مقام السادة ورسم نطاق المجال الذي هو مجالهم ومجال الجماعة التي ينتمي إليها أتباعهم. هكذا تحجّب هذه الدولة النساء وتقرض عليهن نظاماً سلوكياً مغالياً في دقّة أحكامه وذلك لإبلاغ سلطانها عمق الأجساد والبيوت. والحال أن أجساد النساء ودواخل البيوت يمثّل فيها شرف الرجال أيضاً. عليه يبسط أصحاب السلطة الدينية سيطرتهم على الرجال حين يجعلون شرف هؤلاء تحت رقابتهم عبر تحكّمهم بسلوك النساء. ويصبح في وسعهم مذكّ أن يزيدوا في كثافة الشعائر بحيث تتخذ صفة الوسواس وأن يميلوا بهذه الشعائر نحو الأداء الجمعي. ذاك ما يفضي، في اعتبارهم، إلى القضاء على كلّ مقاومة، مباشرة أو غير مباشرة، لهيمنتهم.

ما يزال المشروع الكلي للدولة الدينية مشتتاً نسيباً، في المجال العربي الراهن، متباين درجات التحقّق. ولكنه يتوقّف على موارد مهولة من كلّ نوع في المجال المذكور. فهو يفيد من أساليب عملٍ مجرّبة وهذه أساليب ليس في ترسيماتها العامّة شيءٌ إسلامي سوى جانب من مصطلحها. وأما السلطة التي تفرزها هذه الأساليب فليست إلهية الصفة بأيّ حال. وإنما هي سلطة فئة من الناس تضرب فروعها في كلّ اتّجاه أو تملك إمكان التفرّع في الأقلّ.

لا يجزي النّيتار العلماني أن يواجه مارد السلطة الدينية مواجهةً طويلة النفس بما يُقرب أن يكون لعباً بالألفاظ ولا يجزيه أن يواجهها بتنزّلاتٍ جوهرية وتسويات إستراتيجية في كلّ حال. بل إن على المقاومة العلمانية أن تستبقي

لنفسها درجة الشمول المكافئة لتلك التي يتميّز بها الخصم. يبقى أن أولى مهمّات التّيار العلماني هي تقديم البرهان على وجوده. فالواقع الذي لا بدّ من التصريح به أن التّيار العلماني العربي مردودٌ في الوقت الحاضر أسفل سافلين. ولا يبدو منظره مثيراً لغير الشّجن إذا ما هو قيس بمنظر مخاصميه.

ومن ذلك أن بعضاً من أقرب الجماعات إلى الاضطلاع بعِبّ المقاومة العلمانية تؤثر إخفاء رأسها في حُضنٍ لا يحمي هو حُضن المنطق الأقلّي. هي خائفة على حرّياتها وهذا خوف ممّتع بالشرعية وبالواقعية معاً. ولكن أين لخطّ الدفاع الأقلّي، وهو الساعي إلى تعميم التمييز والمُدافع أيضاً عن الطّغاة، أن يأمل الصمودَ فيما هو يسهم في طمس الفوارق في صفوف الأكثرية إذ لا يجد ما يعرّف به نفسه غير مجابتهما؟ أليس أقرب إلى الحكمة وأبعد، في الوقت نفسه، عن المدلّة أن يتّجه السعي نحو نبذ التمييز بصوره جميعاً عوض المثابرة، بقوّة العادة وحدها، على البحث عن ملجأ في تمييزٍ تؤمل منه الحماية ولكنه يزداد قرباً كلّ يومٍ من دنيا الوهم؟